

Miller, Ilja S.

Z papierów Józefa Kajetana Janowskiego

Przegląd Historyczny 66/2, 239-272

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

ILJA S. MILLER

Z papierów, Józefa Kajetana Janowskiego

W Dziale Rękopisów Biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie przechowuje się pokaźna teczka z sygnaturą Oss. 8051/II. Sporządzona w latach międzywojennych metryczka tego zbioru ma nagłówek: „Papiery Józefa Kajetana i Pauliny Janowskich. Luźne materiały do historii powstania 1863 r. oraz do dziejów organizacji i pracy narodowej w ośrodkach emigracyjnych (Paryż, Rapperswil). Papiery osobiste Janowskich”. Materiały z tego zbioru brano pod uwagę przy opracowaniu wydawnictwa „Powstanie styczniowe. Materiały i dokumenty”, mianowicie stąd pochodzą zamieszczone w tomie „Dokumenty Komitetu Centralnego Narodowego i Rządu Narodowego 1862—1864”, Wrocław 1968 [cyt. dalej: Dok. RN] dekret o utworzeniu instytucji nadzorujących wprowadzenie w życie dekretu uwłaszczeniowego z grudnia 1863 r. (s. 294—295) i pismo Rządu Narodowego do komisarza pełnomocnego województwa augustowskiego z 19 lutego 1864 (s. 323—325). Ilościowo materiały z okresu powstania styczniowego stanowią niewielką część omawianego zbioru; należy do nich dwadzieścia parę pozycji przeważnie jedno- lub kilkukartkowych, cały zaś zbiór zawiera 137 pozycji i liczy 572 strony.

Razem z tymi uporządkowanymi i spaginowanymi materiałami w tece przechowują się materiały, które prawie przed pół wiekiem zostały opisane w taki sposób: „Szczątki rękopisów z 1863 r., odnoszących się do powstania, ukrywanych długo przed policją warszawską i w końcu zbutwiały. Mieszczą się w 8 papierowych okładzinkach”. Właśnie te szczątki rękopisów, od dawna znajdujących się w opłakanym stanie, są przedmiotem niniejszego sprawozdania.

Niestety ani papiery Janowskiego, ani inne źródła nie opisują okoliczności przechowywania i wydobycia tych rękopisów. Wzmianka w metryczce pochodzi zapewne z ustnej tradycji. Stan rękopisów jest najlepszym potwierdzeniem tego, że przeleżały w nieodpowiedniej kryjówce dość długo. Czas i okoliczności wydobycia ich z kryjówki zostają — i chyba pozostaną — dla nas tajemnicą. Inaczej przedstawia się sprawa ukrycia tych papierów, tu możemy określić zarówno czas, jak i okoliczności z dużym prawdopodobieństwem. Wszystkie datowane rękopisy pochodzą z końca 1863 i początku 1864 r., najpóźniejszą datę nosi okólnik Rządu Narodowego z 27 stycznia 1864 (por. Dok. RN, s. 309—310). Tę datę musielibyśmy przyjąć jako *terminus post quem*, ale wśród omawianych rękopisów znajdują się dwa raporty do Rządu Narodowego od wyprawionego w pewnej misji za granicę Cyriaka Accorda. Odpowiedź na raport Accorda z 25 grudnia 1863 jest znana, udzielił ją Wydział Wojny Rządu Narodowego 2 lutego 1864 (nr 199/119). Odośny tekst rozpoczyna się, jak następuje: „Raport Wasz, Obywatelu,

wczoraj dopiero odebraliśmy, chociaż przed miesiącem przeszło być pisany”¹.

Z tego wynika, że właściwy *terminus post quem* stanowi 1 lutego. W tym dniu lub wkrótce potem stało się coś, co spowodowało potrzebę natychmiastowego ukrycia dokumentów znajdujących się w Sekretariacie Stanu bez możliwości nawet przekazania ich do archiwum. Przyczyną tego alarmu było aresztowanie najbliższego współpracownika Janowskiego — „galopena” Jana Ławcewicza. Datę tej wpadki źródła określają różnie — 1 lub 3 lutego². Rozpatrywane materiały wprawdzie nie precyzują tej daty, jednak pośrednio świadczą na rzecz wiadomości urzędowego „Dziennika Powszechnego”, że Ławcewicz został zatrzymany 3 lutego rano. Odpowiedź Wydziału Wojny na raport przemawia za tym, że raport Accorda został odesłany do Sekretariatu Stanu dla przekazania do Wydziału Spraw Zagranicznych (por. § 6 pisma Wydziału Wojny), dokąd już nie trafił. Jak wiadomo Janowski zdołał ukryć się mimo to, że zeznania o nim Ławcewicz złożył na przesłuchaniu już następnej nocy. W tym pośpiechu sam Janowski czy ktoś przez niego powołany, najprawdopodobniej żona, złożył papiery w jakimś prowizorycznym i jak się okazało niezabezpieczonym od wilgoci schowku.

O tym kiedy i przez kogo zostały wydobyte te papiery i w jaki sposób przekazano je Janowskiemu nie wiemy. Można przypuszczać, że odpowiedzi trzeba szukać w obfitej korespondencji Janowskich przechowywanej w Ossolineum we Wrocławiu (sygn. 8045—8050). Sprawdzić tego wydawca nie zdołał. Papiery zostały wydobyte ze schowka w bardzo złym stanie. Zapewne w ciągu dalszego stulecia następowały pogarszające zmiany, kruszył się papier, blakł atrament, ale zasadnicza dewastacja odbyła się jeszcze w warszawskiej skrytce. Wszystkie dokumenty zbutwiały, żaden nie zachował się więcej niż w połowie. Odczytanie zachowanych fragmentów sprawia poważne trudności³.

Możemy więc przyjąć za pewne, że to, co zostało schowane w pośpiechu 3 lutego 1864 stanowiło komplet powstańczych papierów, które w owej chwili znajdowały się w ręku sekretarza stanu Rządu Narodowego Józefa Kajetana Janowskiego. To już samo przez się uzasadnia nasze zainteresowanie dla tych szczątkowych rękopisów. Były tu raporty, listy do Rządu i jego wydziałów, przekazywane przez Sekretariat Stanu do adresatów lub z jednego wydziału do drugiego, jak w wypadku raportu Accorda, albo też przekazywane *ad acta*. Były przeznaczone do ekspedycji pisma Rządu oraz bruliony przygotowywanych dokumentów. Wreszcie był dziennik korespondencji Rządu, jedyny chyba stale przechowywany w Sekretariacie Stanu rejestr, najciekawszy ze wszystkich materiałów tego kompleksu.

Wśród omawianych dokumentów znalazły się znane skądinąd. Jest to już wspomniany okólnik z 27 stycznia 1864 o konieczności oparcia powstania na masach ludowych. Zachowane fragmenty tekstu wykazują nieistotne odmiany stylistyczne, na uwagę zasługuje jedynie miejsce (Dok. RN, s. 310, wiersz 15 od góry), gdzie głównym naczelnikom woj-

¹ *Dokumenty Wydziału Wojny Rządu Narodowego 1863—1864*, w serii: *Powstanie styczniowe. Materiały i dokumenty*, [cyt. dalej: Dok. WW], Wrocław 1973, s. 210.

² S. Kieniewicz, *Spowiedź Ławcewicza*, PH LI, 1960, z. 1, s. 174.

³ W tej pracy korzystałem z fachowej pomocy laboratorium konserwacji i restauracji dokumentów Akademii Nauk ZSRR w Leningradzie.

skowym poleca się donieść o dniu ogólnego powstania ludowego „adresując wprost do Rządu Narodowego od województwa takiego to”. Wyróżnionych słów brak w tym adresowanym do Bosaka egzemplarzu, z którego okólnik został przedrukowany w wydawnictwie. W nagłówku omawianego egzemplarza okólnika zachowały się tylko słowa „Okólnik do [komisarzy] pełnomocnych...”. Drugim znanym na podstawie bardziej kompletnego źródła dokumentem jest raport nr 9 do Rządu Narodowego pułkownika Ludwika Zwierzdowskiego „Topora”. W papierach Janowskiego ten bardzo ciekawy dokument zachował się w prawie niezrozumiałych urywkach, ale istnieje drugi egzemplarz, przechowywany w Państwowym Muzeum Historycznym we Lwowie⁴.

Poza tymi dokumentami nie nadaje się do publikacji kilka zbyt poważnie uszkodzonych dokumentów; niektóre nawet trudno zidentyfikować.

Ale wśród tych żalonych szczątków są rzeczy warte uwagi i ogłoszenia drukiem. Przede wszystkim zaś dziennik korespondencji Rządu Narodowego.

Do prowadzenia dziennika korespondencji Rządu Narodowego w Sekretariacie Stanu służył osobny zeszyt — formularz litografowany. Ten, który w stanie szczątkowym ocalał, nie był zapewne pierwszym; jednakże o dziennikach korespondencji z okresu przed październikiem 1863 r. nic nie umiemy powiedzieć. W rkpsie 3881 Biblioteki Czartoryskich w Krakowie dochował się dziennik korespondencji tzw. „rządu Brzezińskiego” (maj—wrzesień 1864), o nieco odmiennym układzie rubryk. Tu omawiany dokument uległ potrójnemu uszkodzeniu. Po pierwsze, nie zachowało się dwadzieścia pierwszych kartek zeszytu. Po drugie, wskutek zbutwienia przypadły dolne części zachowanych kartek. Po trzecie, robione na prędcie z użyciem licznych skrótów zapisy nie zawsze udaje się odszyfrować zwłaszcza tam, gdzie atrament wyblakł.

Zeszyt dla notowania korespondencji miał kształt podłużny. Właśnie wskutek tego, gdy inne papiery utraciły lewą lub prawą stronę kartek, czyli uległy uszkodzeniu wzdłuż, ten zeszyt został uszkodzony wszerz i zachował tylko górną część kartek. Dla nas ma to dodatnią stronę, bo w ten sposób zachował się formularz i paginacja. Rozmiary zeszytu — 19 cm (górną brzeg) na (przypuszczalnie) 12 cm (w poszczególnych kartkach zachowało się nie więcej niż 8 cm).

Każda strona była podzielona wzdłuż, tak że na ogół na stronie można było zrobić pięć zapisów, kartka zaś mieściła ich przeważnie (jak zobaczymy — nie zawsze) dziesięć. Z tego wynikałoby, że ostatnie zapisy na każdej karcie powinny być podzielne przez dziesięć. A jednak już pierwszy numer bieżący zapisany w górnej linijce kartki 21 jest 3622. I dalej znajdujemy podobne „poślizgi” na kartkach 24, 27, 31, 44, 45 i in. Nawet w rozpoczętych od nowej kartki 61 zapisach roku 1864 porządek utrzymuje się tylko do k. 68, na k. 69 zamiast numeru 81 spotykamy numer 80. Możemy przypuszczać, że zmiany te powstawały wtedy, gdy zapis był zbyt obszerny i nie mieścił się w jednej linijce, ale pewności nie ma, bo wszystkie „poślizgi” dotyczą nieistniejących dolnych partii kartek, na górnych zaś zapisy, dokonywane zresz-

⁴ Zostanie opublikowany w tomie źródeł: *Raporty, rozkazy i korespondencja lokalnych władz wojskowych powstania 1863—1864 r.* w serii: *Powstanie 1863 roku. Materiały i dokumenty.*

tą z użyciem licznych skrótów, zawsze mieszczą się w odpowiednich ramach.

Zeszyt miał siedem (nienumerowanych) rubryk (zachowujemy pisownię oryginału):

1 — Numer bieżący	5 — Wydział
2 — Numer i data ekspedycji	6 — Załatwienie
3 — Data odebrania	7 — Data wysłania
4 — Treść	

Rubryka „Numer bieżący” była oczywiście wypełniana zawsze. Natomiast przy rubryce „Numer i data ekspedycji” powstaje wrażenie, że o jej wypełnieniu od czasu do czasu po prostu zapomniano. W zasadzie notowano tu datę i numer według własnych dzienników pism Wydziałów Rządu Narodowego wysyłanych przez Sekretariat Stanu oraz datę i numer otrzymywanych z zewnątrz raportów, listów itp., o ile nadawca posługiwał się numeracją bieżącą (por. nr 3960 — depeze Wł. Czartoryskiego, nr 33 i 34). Z większą dokładnością wypełniano rubrykę „Data odebrania”. Rubrykę „Treść” wypełniano przy papierach wpływających, zapisy w niej robiono nieregularnie i bardzo niejednolicie. W rubryce „Wydział” spotykamy takie zapisy: RN (Rząd Narodowy), SS, Sek, Sek St lub Sekretariat (Sekretariat Stanu), WW, Wydz. Woj (Wydział Wojny), WS, WSk, WSkar (Wydział Skarbu), WSW, WSpW (Wydział Spraw Wewnętrznych), WSZ (Wydział Spraw Zagranicznych), WPol, WPol (Wydział Policji), WPr, WPr (Wydział Prasy), Sekretarz Rusi. Rubryka „Załatwienie” służyła zazwyczaj dla określenia adresata i treści pisma wysyłanego z centrali. Zapisy są tu bardzo różnorodne pod względem dokładności, obszerniejsze w późniejszych partiach dziennika (to dotyczy również rubryki „Treść”). Rubryka „Data wysłania” była używana bardzo rzadko; na ogół datę odpowiedzi spotykamy w rubryce „Załatwienie”.

Każda karta zeszytu ma w prawym górnym rogu paginację ręczną i to chyba od razu, bo tylko w taki sposób można wytłumaczyć przypadkowe opuszczenia, np. nieliczbowaną kartkę między k. 57 i 58 oraz prawdopodobnie kartkę między k. 24 i 25.

Pierwsza kartka, na której zachowała się paginacja, ma numer 24. Porządkując zachowane fragmenty poprzednich kartek według numerów kancelaryjnych zapisów otrzymujemy jeszcze kartki 21—23. Zaginęło pierwszych 20 kartek (jeśli nie było w tej partii przeoczonych kartek nieliczbowanych). Pierwsza kartka mogła pełnić rolę tytułowej, w każdym razie mogło na niej nie być zapisów. Dochodzimy do wniosku, że brakujące kartki mieściły około 190 numerów kancelaryjnych.

Pierwsze zachowane zapisy mają datę 11 listopada i numery bieżące od 3622. Wśród „Dokumentów Wydziału Wojny” znajdujemy numery 3385 i 3386 z 19 października i 3444 z 22 października (s. 171 i 172). Z tego wynika, że zapisy w tym zeszycie były prowadzone od początku trzeciej dekady (21—22) października, a więc zapewne od chwili ponownego objęcia przez Janowskiego stanowiska sekretarza stanu. Czy ten zeszyt naśladował przyjęty wcześniej formularz, czy został zamówiony przez Janowskiego dopiero teraz, na to odpowiedzi nie mamy.

Wszystkie zapisy w dzienniku robiła jedna ręka. Nie mieliśmy do porównania rękopisów Janowskiego z czasów powstania, listy z lat siedemdziesiątych i późniejsze wykazują duże podobieństwo pisma, ale

nie możemy uznać sprawy za przesądzoną, do czasu zestawienia dziennika z jakąś próbką pisma Jana Ławcewicza, jeśli taka się znajdzie.

Ostatni zapis w dzienniku ma numer 106 z 21 stycznia 1864. A wiemy przecież, że dziennik został schowany prawie w dwa tygodnie później, kiedy już zostało opatrzone numerem 199 pismo z 2 lutego. Nie jest to, wydaje mi się, skutek jakiejś niedbałości. Są i inne dowody świadczące, że zapisy w dzienniku były robione nie natychmiast, ale z pewnym opóźnieniem. W dzienniku pozostały niepoprawione omyłki w numeracji, np. opuszczono dziesięć numerów między 3920 i 3933, a to zapewne dlatego, że odpowiednie pisma były już wyekspediowane w teren. Niektóre zapisy podając właściwego adresata przekreślają treść dokumentu (por. nr 3720), co łatwo mogło się zdarzyć przy przepisywaniu do dziennika zrobionych naprędce notatek. Taki sposób prowadzenia dziennika — najpierw brulionowe notatki, potem wpisywanie do formularza — był chyba nieuchronnym skutkiem bardziej istotnych właściwości kancelarii Sekretariatu Stanu.

Przede wszystkim zwraca uwagę, że wspólny ciąg numerów bieżących obejmował papiery zarówno wpływające, jak i wychodzące z Rządu Narodowego i jego wydziałów. W poszczególnych wypadkach pod jednym numerem bywał wpisany raport do Rządu Narodowego i odpowiedź tego ostatniego. To powodowało od czasu do czasu potrzebę odroczenia zapisu do dziennika, w oczekiwaniu na załatwienie sprawy przez odnośny wydział.

Zresztą w sprawach kancelaryjnych Sekretariat Stanu nie przestrzegał ściśle formalności. Znamy przykłady notowania pod jednym numerem dwóch zupełnie różnych dokumentów przesłanych na ręce jednego odbiorcy — por. nr 3625 — Dok. RN, s. 262 i 263. Innym przykładem może być nr 3679 dziennika, pod którym zapisano trzy pisma Wydziału Wojny — 1153, 1154 i 1155, bynajmniej nie okólnikowej treści. Dziennik świadczy też o niedokładności w pracy kancelarii wydziałów Rządu: 15 grudnia Wydział Skarbu opatrzył okólnik do komisarzy pełnomocnych o pożyczce (nr bieżący Sekretariatu 3910) numerami od 753 do 760, a 18 grudnia użył numeru 758 dla okólnika o kontroli skarbowej (nr bieżący Sekretariatu 3950). Okólniki bywały rozsyłane z Sekretariatu pod jednym numerem bieżącym — por. nry 3883, 3910, ale i pod różnymi numerami, np. okólnik o sądach doraźnych nry 4003 i 4013.

Przy okazji warto zaznaczyć, że na ogół manifesty, odezwy i inne pisma Rządu Narodowego i jego wydziałów przeznaczone do druku i rozpowszechnienia nie były opatrywane numerami kancelaryjnymi i nie były wpisywane do dziennika korespondencji. Tak np. nie ma numeru na dekreście o reorganizacji wojsk narodowych z 15 grudnia 1863. Natomiast rozpowszechnienie tego dekretu jako okólnika znajduje odbicie w dzienniku.

Nie od rzeczy będzie przypomnieć najważniejsze enuncjacje władzy powstańczej w tym krótkim okresie. Daje to lepszy wgląd w kierunek prac Rządu i jego agend, pośrednio zaś ułatwia zrozumienie lapidarnych zapisów w dzienniku korespondencji.

Pierwszą publikacją z tego okresu jest ogłoszenie Rządu Narodowego o reorganizacji administracji narodowej w Warszawie z 12 listopada (Dok. RN, s. 266).

Pod datą 20 listopada ukazał się Kodeks karny wojskowy (Dok. WW, s. 113—119) i komunikat o aresztowaniach i próbach wymuszania adresów (Dok. RN, s. 269—270).

Dnia 22 listopada Rząd Narodowy wydał dekret o podatku nadzwyczajnym od obywateli przebywających poza granicami kraju (Dok. RN, s. 272—273).

Datę 15 grudnia nosi kilka doniosłych aktów Rządu Narodowego: Odezwa do narodu (Dok. RN, s. 287—288); Odezwa do wojsk narodowych (tamże, s. 288—289); Odezwa do duchowieństwa polskiego (tamże, s. 189—290); Dekret o reorganizacji wojsk narodowych (tamże, s. 291—292); Dekret o wypuszczeniu tymczasowych obligacji pożyczki narodowej (tamże, s. 290—291).

Dnia 22 grudnia Rząd Narodowy wydał dekret o utworzeniu instytucji nadzorujących wprowadzenie w życie dekretu uwłaszczeniowego (Dok. RN, s. 294—295).

Datę 31 grudnia 1863 nosi dekret o zmianie statutu Izby Obrachunkowej (Dok. RN, s. 299—300).

1 stycznia 1864 Rząd wydaje odezwę do ludu polskiego (Dok. RN, s. 300—303).

Datę 19 stycznia ma dekret o odszkodowaniu osób, które poniosły straty materialne na skutek represji zaborczych (Dok. RN, s. 305—307).

W styczniu 1864 r. został wydany okólnik w sprawie przyjmowania do służby ochotników i oficerów oraz o zasadach ich awansowania (Dok. WW, s. 204—206).

Okres ten zamyka odezwa Rządu Narodowego do narodu wydana w rocznicę powstania 22 stycznia 1864 (Dok. RN, s. 307—309).

Nie trzeba chyba rozwodzić się szeroko nad znaczeniem dziennika korespondencji Rządu Narodowego. Dzięki niemu możemy dowiedzieć się — chociażby w skrócie — o treści wielu niezachowanych dokumentów i funkcjonowaniu centralnych władz powstania w okresie dyktatury Traugutta.

Intensywność działalności kancelarii Rządu Tymczasowego w ciągu tych 70 dni, które zostały objęte dziennikiem, była dość znaczna i podlegała stosunkowo niewielkim wahaniom. O tym świadczy zestawienie ilości zapisów w kolejnych dekadach.

Już mówiliśmy, że na okres 21 października — 10 listopada przypada około 190 numerów bieżących. A oto podział następujących dekad:

Druga dekada	(11—20) listopada	— około 90
Trzecia	(21—30)	110
Pierwsza	(1—10) grudnia	55
Druga	(11—20)	70
Trzecia	(21—31)	75
Pierwsza	(1—10) stycznia 1864	45
Druga	(11—20)	60

Zapisy urywają się dnia 21 stycznia na numerze 106. Dnia 2 lutego z Sekretariatu wychodzi pismo z numerem 199, co świadczy o tym, że w trzeciej dekadzie stycznia ilość pozycji przekraczała 80.

Liczby te oczywiście nie wytrzymują porównania z ogromem działalności biurokratycznej z okresu rządu Majewskiego (numery bieżące kancelarii: dnia 13 lipca — 732, dnia 15 sierpnia — 1589; por. Dok. RN, s. 183, 214), ale stan kancelarii Rządu Narodowego na przełomie 1863/64 r. był jeszcze daleki od stagnacji.

Dziennik odzwierciedla podział pracy między wydziałami Rządu. Proweniencja 226 pism, dla których w dzienniku zachowały się dane, jest następująca: Rząd Narodowy — 61 pism, Sekretariat Stanu — 38,

Wydział Wojny — 68, Wydział Skarbu — 19, Wydział Spraw Zagranicznych — 18, Wydział Spraw Wewnętrznych — 16, Wydział Policji — 3, Wydział Prasy — 2, Sekretarz Rusi — 1.

W omawianym okresie zmienia się widocznie intensywność korespondencji poszczególnych agend Rządu Narodowego. Udział Wydziału Wojny, zawsze dość pokaźny, na przełomie 1863/64 wyraźnie wzrasta. W następującym zestawieniu abstrahujemy od poprawek dotyczących się okólników itp., bo pisma tego rodzaju wydawały i inne wydziały, zwłaszcza Wydział Skarbu i Wydział Spraw Wewnętrznych. Ostatni numer bieżący za rok 1863 w dzienniku: 4025, ostatni numer kancelarii Wydziału Wojny: 1358, korelacja 1 : 3. Ale cała korespondencja Rządu z końca roku liczy 400 numerów (od 3622 dnia 11 listopada do 4025 dnia 31 grudnia), korespondencja zaś Wydziału Wojny ponad 200 (od 1133 dnia 12 listopada do 1358 dnia 31 grudnia). Jeszcze więcej wzrasta rola Wydziału Wojny w korespondencji Rządu na początku r. 1864, o czym świadczy numer pisma z 2 lutego — 199/119 — licznik Sekretariatu Stanu, mianownik Wydziału.

Na podstawie dziennika korespondencji Rządu można sobie wyrobić sąd o prawie zupełnym zaniku działalności (tu jak i wcześniej oceniamy ją od strony biurokratycznej) Wydziałów Prasy i Policji. O wcześniejszej intensywności korespondencji Wydziału Policji świadczy np. numer pisma z 17 listopada — 3709/530. Numerów kancelarii Wydziału Prasy dziennik nie zachował.

W dzienniku regularnie notują się numery kancelarii Wydziału Skarbu: od 688 z 25 listopada do 778 z 31 grudnia. Numery kancelarii Wydziału Spraw Zagranicznych rozpoczyna 219 z 29 listopada, ale większość pism tego Wydziału została zapisana do dziennika bez podania numerów kancelarii Wydziału. W pismach Wydziału Spraw Wewnętrznych powstała jakaś gmatwanina: po numerach 3700/1050 z 16 lub 17 listopada i 3745/1039 z 25 listopada spotykamy 3830/439 z 2 grudnia i 3943/914 z 19 grudnia. Nie sposób wyjaśnić tej sprawy w oparciu o sam dziennik, bo zapisów z tego wydziału jest zbyt mało.

Tekst dziennika podajemy bez zmian. Nie rozwiązujemy skrótów, zresztą na ogół dość łatwych do zrozumienia: KPWA — Komisarz Pełnomocny Województwa, NSZ — Naczelnik Sił Zbrojnych, KDN — Komisja Długu Narodowego, MSW — Miasto Stołeczne Warszawa itp.

Niezachowane miejsca tekstu oznaczamy kreskami w nawiasach [— —], nieodczytane zaś kreskami — —, zaznaczając w nawiasach rozmiar odnośnego tekstu: [3 wyrazy] lub [1 wiersz]. Domysły treści tych fragmentów przenosimy do przypisów.

Uzupełnień uszkodzonych miejsc tekstu dokonujemy jedynie w stosunku do paginacji, numerów bieżących i rubryki „Wydział”, takie uzupełnienia podajemy w nawiasach. Wątpliwe odczytanie zaznaczamy znakiem zapytania w nawiasach. Słowa skreślone w oryginale zamieszczamy w nawiasach kwadratowych.

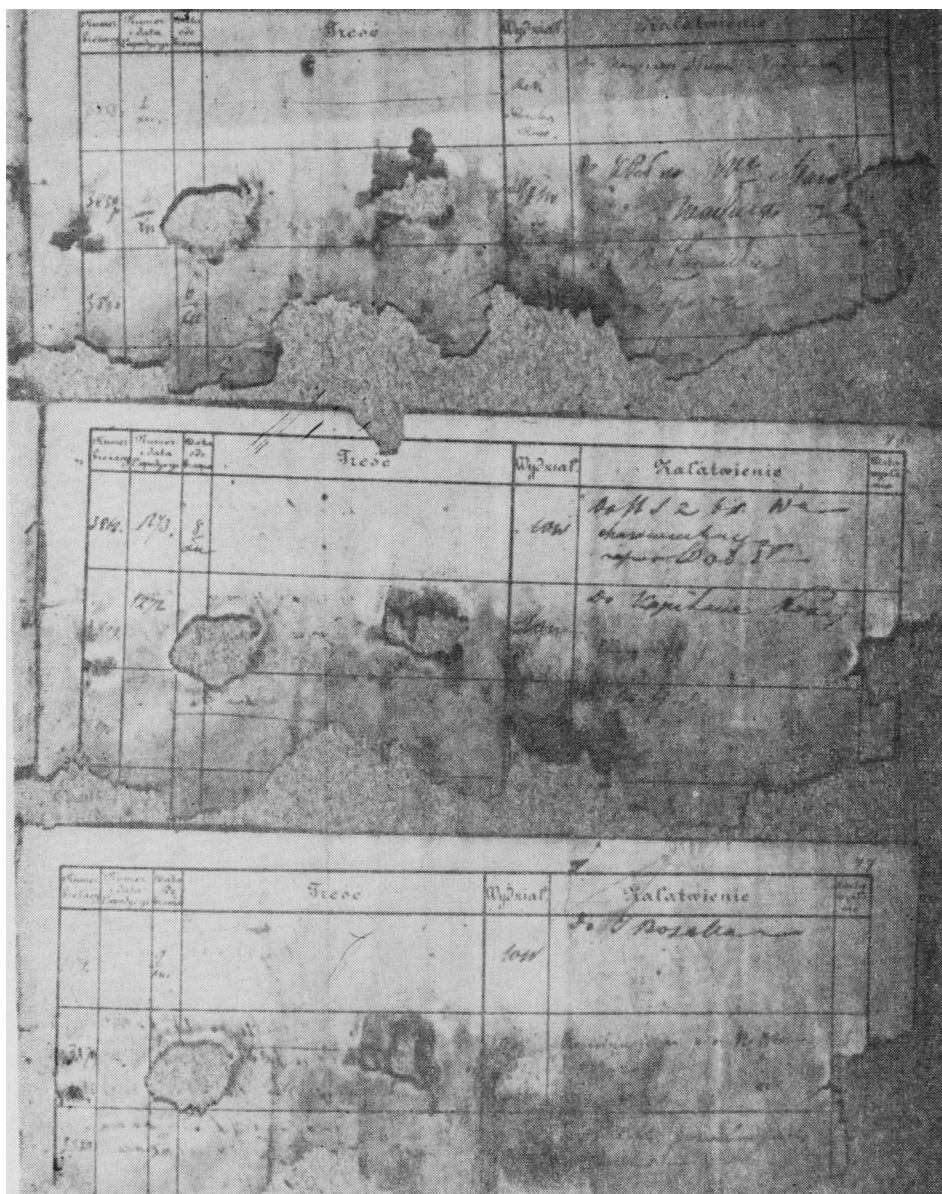
Uważamy za wskazane przedstawić możliwie pełny obraz działalności kancelarii Rządu Narodowego w ramach czasowych objętych dziennikiem, więc od 11 listopada 1863 do 21 stycznia 1864, dlatego zaznaczamy w przypisach dane o wszystkich znanych papierach mających numer kancelaryjny roku 1863 od 3622 do 4025 i roku 1864 od 1 do 106, zarówno dla dochowanych górnych partii karteek dziennika, jak i dla nieistniejących dolnych. W tych przypisach obok już wspom-

nianych skrótów Dok. RN i Dok. WW używamy również: Pr. — „Prasa tajna z lat 1861—1864” cz. III, Wrocław 1970; PDD — „Polska działalność dyplomatyczna w 1863—1864 r.” t. I, Warszawa 1937 i t. II, Warszawa 1963; Wyd. mat. — „Wydawnictwo materiałów do historii powstania 1863—1864”, Lwów 1888—1894; BR — „Zbiory Biblioteki Rapperswilskiej. Katalog” t. II, cz. 1, Warszawa 1938; Janowski — J. K. Janowski, „Pamiętniki o powstaniu styczniowym” t. I—II, Lwów 1923, Warszawa 1925; Zieliński — St. Zieliński, „Bitwy i potyczki 1863—1864”, Rapperswil 1913; Ratajczyk — L. Ratajczyk, „Polska wojna partyzancka 1863—1864”, Warszawa 1966; Kamiński — F. K. Kamiński, „Skład personalny terenowych placówek organizacji cywilnej w powstaniu styczniowym”, PH LXII, 1971, z. 4, s. 659—681*.

* Dalszą partię materiałów Rządu Narodowego z papierów J. K. Janowskiego ogłosi „Przegląd Historyczny” w jednym z najbliższych zeszytów.

Ryc. 1. Zniszczone fragmenty dziennika korespondencji Rządu Narodowego; numery 3709—3711, 3720—3722, 3730—3732.

Ryc. 2. Zniszczone fragmenty dziennika korespondencji Rządu Narodowego; numery 3858—3860, 3868—3870, 3878—3880.

DZIENNIK KORESPONDENCJI RZĄDU NARODOWEGO Z 1863/64 R.

Or.: Biblioteka Ukraińskiej Akademii Nauk we Lwowie, Dział Rękopisów sygn. Oss. 8051/II

Numer bieżący	Numer i data ekspedycji	Data odebrania	Treść	Wydział	Załatwienie	Data wysłania
1	2	3	4	5	6	7
3622[?]	11/XI	[--]	[k. 21] Pułk. Kopern -- zwolnienia -- Sza- chowskiego ¹	RN RN		11/XI
[--]	[--]	[--]			List otwarty dla Ob. Szachowskiego	
[--]	[--]	[--]	[--]	[--]	[--] Szachow- skiego ²	[--]
			[k. 21v]			
3627	12/XI			WS	Asygn. Podl. 8000 Maz. 5000 Kal. 5000	12/XI
					18000 rb.	
3628	4/XI	11/XI	Jenerał Jordan ³ w odpowiedzi na przesłaną nomina- cję	WW		
[3629]	6/XI	11/XI	Komisarz P [--]	[--]	[--]	[--]
[3630]	[--]	[--]	Jenerał [--] [k. 22]	[--]	[--]	[--]
3632	126 26/X	11/XI	Wydział Wyko- nawczy na Litwie	WW		
[3633]	[--]	[--]	Adres oficerów o wyborze P- -skiego na dowódcę 2go Sand- - ⁴	WW		
[3634]	[--]	[--]	Naczelnik wo- jenny [--] [k. 22v] ⁵	[--]	[--]	[--]
3637			Wyrok w sprawie J. Taczanow- skiego ⁶	WW		
3638	7/XI	11/XI	Komisarz Galicyi Wschodniej i Za- chodniej wraz z Rachunkiem ⁷	WS		
[3639]	7/XI	11/XI	Z Dy [--] Mi [--]	[--]	[--]	[--]
[3640]	[--]	[--]	Kopia Zarz [--] [k.23]	[--]	[--]	[--]
3642	245 12/XI	11/XI	D- - [--] ⁸	[--]	[--]	[--]
[3643]	1026 12/XI	12/XI	[--] [k.23v]	[--]	[--]	[--]

1	2	3	5	5	6	7
[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -] Sił Zbroj. [-] Kaliskiego [- -]nika Kopernic [- -]Sił Zbroj W ^a	
[- -]	[- -]	[- -]	[- -] [k.24] ⁹	[- -]		
3642[?]	[- -]	[- -]	[- -]	WPra	Do Komi Pełnomo w Galicyi Do Pełno w Prusiech ¹⁰	
[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	WSW	Do K Pełnomoc- nego W ^a Podlas- kiego ¹¹	
3648	1138	12/XI	[k.24v]	WW	Do N[- -]W ^a [- -] Pod[- -] ¹²	[- -]
3649	1136	12/XI		WW	Do N [- -]	[- -]
[3650]	1133	[- -]	[- -] [k.24 bis]	[WW]	Do[- -]Zieliń[- -]	[- -]
3653	1165	12/XI	[- -]	[WW]	[- -]	[- -]
[3654]	1075	12/XI	[- -] [k. 24 bis v]	[- -]	[- -]	[- -]
[- -]	[- -]	[- -]	[- -] [k. 25]	[- -]	[- -]S Zbroj W ^a [- -]	[- -]
[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	WW	Do N Sił Zbro W ^a Podlaskiego ¹³	
[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	WSW	Do K Pełnego W ^a Kaliskiego ¹⁴	
36[- -]	114[- -]	12/XI	k. 25v	WW	Do[- -] Ma[- -]	[- -]
36[- -]	1141 [?]	13/XI		WW	Do[- -]	[- -]
			[k. 26]			
3663	29 9/XI	13/XI	Komi. Peł. Lubel. o skargach [?] Org. Paraf. -- [3 wyrazy]			
3664	[- -]	[- -]	[- -]	WW	1157 146 Kr[- -]	
3665	292 8/XI	13/XI	Podp. [- -] ¹⁵ [k. 26 v]	[WW]	1159 [?] d ^a [- -]	[- -]
3668	14/XI			RN	do/g/ajenta w Rzymie i do KM 2 tysiące złotych ¹⁶	
[3669]	1029	14/XI		[- -]	[- -]Komis [- -] Pełnom. [- -]	
[3670]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -] W ^a [- -]lskie- go [- -] ¹⁷	
3679	1153	15/XI	k. 27		Do NSił Zbrojnych W ^a Płockiego i do Romana ¹⁸ duplikat nomi dla Ry	
	1154 --5		{			
3680	1152	[- -]	[- -]		Do Komisarza w Wielkopolsce ¹⁹	

1	2	3	4	5	6	7
[3681]	22/XI	15/XI	do Rząd[- -] rozp[- -] [k. 27v]	[- -]	[- -]	[- -]
3684		15/XI	Raport Okszy ²⁰ z 2ma aneksami	WSZ	odpowiedź d.17/XI przez KP w Zab. Austr.	
3685		15/XI	Raport Ajenta Dyp w Paryżu ²¹	WSZ	[- -]	
3689	46 2/XI	15/XI	Ajent Dyploma- tyczny we Wło- szech ²²	WSZ		
3690	[- -]	[- -]	[- -]	WSZ		
3691	515 3/XI	15/XI	K Polsk w Pa[- -] ^{22a} [k. 28v]	[- -]	[- -]	[- -]
3694	16/XI			SS	Do Nacz. Pol. MSW ²³ Cichorski- -Syrewiczowa	
3695	[- -]			SS	[- -]sit zb[- -]	18/XI
[3696]	[- -]	[- -]	[- -]	WSZ	Nomin [- -] dla A. W.	
			[k. 29] ²⁴		[- -] assign	18/XI
3699	1164	16/XI		WW	Do KPW ^a Mazo- wieckiego ²⁵	
3700	1050	[- -]	[- -]	WSW	Do K Pełmonoc- nego Płock ²⁶	
				WW	d ^o d ^o	
3701	[- -]	17/XI	[- -]	[- -]	do Nowickiego [?] Prawdzica	
3704	1176	18/XI	[k. 29v]	WydzWoj	Do Naczeln. Siły Zbrojn. Woj. Pod- laskiego i Lubel- skiego przesył. 5000 rb. sr ²⁷	
3705	1173 [?]	18/XI		[WW]	Do Naczeln. Sił[- -] Wojewod[- -]ow- skim ²⁸	
[3706]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -]Chmiel[- -] [- -]Galicji [- -] Sienkiewicz pod sąd [- -] ²⁹	
			[k. 30]			
3709	530	17/XI	NCW ^a Krakow- skiego ³⁰	WPoli		
3710	[- -]	[- -]	[- -]	WW		[- -]
3711	531		NC [- -]	[W Po- licji]	[- -]	[- -]
			[k. 30v]			
3714		21/XI		RN	Do Organizatora Wojskowego W ^a Sandomierskiego ³¹	

1	2	3	4	5	6	7
[3715]	[- -]	21/XI		RN[?]	[- -]	
[3716]	[- -]	[- -]		WSW	[- -]Lubel[- -]	22/X
3720		24/XI	[k. 31]	RN	Do WPolicyi ostrzeżenia ³²	
3721	119[- -]	[- -]		WW	Do Kapitana Kosy ³³ 500 rs.	
3722	1193	24/XI		[WW]	Do KPW Podlaskiego -- Kosa	
3725	12/XI	22/XI	[k. 31v] Prezes KDN w Paryżu uwag --[l wyraz]	WSZ		
[3726]	[- -]	22/XI	J. B. Ostrowski projekt pisma i broszur ³⁴	[- -]		
[3727]	487	24/XI		WPol	Ostrzeż[- -] Jener. Mierosł. i indem [- -] Pełn. w Zab. Aust. ³⁵	
3730	698	25/XI	[k. 32]	RN WSk	do KP w Zabo Pruskim ³⁶	
3731		25/XI		RN	Do Komisji Długu Narodowego	
3732		25/XI		[- -]	Do Ob. Frankow o zwrot listów ³⁷	
3735			[k. 32v]	RN	Do Kasjera P ^{tu} [- -] ³⁸	
[3736]	[- -]	25/XI		WSk	[- -] Peł.w[- -] Lubelskim ³⁹ [- -]ją się [- -] pożyczkę na [- -]	
[3737]	700	25/XI		WSk	Do Pełnomocnika K Peł W[- -]	
3740	689 18/XI	25/XI	[k. 33]	WSkar	Do K Peł W ^a Podlaskiego Kwity	
3741	70[- -] 18/XI	25/XI	[- -]	WSkar	Do K Pełno W ^a Kaliskiego	
3742	688 18/XI	25/XI	[- -]	[WS]	Do Sandomierskiego ⁴⁰ d° d°	
3745	1039	25/XI	[k. 33 v] "f	WSW	Do K Peł W ^a Lubelskiego Augustowskiego okólnik ⁴¹	
[3746]	[- -]	25/XI		[- -]	[- -]Peł Major[- -] kasuje Kom[[- -]] ⁴²	

1	2	3	4	5	6	7
[3747]	1194[?]	25/XI		WW	Do P. Bosaka ⁴³	
3750	1208	26/XI	[k. 34]	WW	Do N Sił Zbroj W ^a Krakowskiego i Sandomierz	
3751	120[?]	[--]	[--]	WW	Do N Sił Zbroj W ^a Podlaskiego	[--]
3752	1206	25/XI	[--]	[WW]	Do N Sił Zbroj W ^a August. i Grodzień. ⁴⁴	
3755		26/XI	[k. 34 v]	RN	Do Komitetu Wiel- kopolskiego do Komisarza d ^o do pana KP w Za Prus ⁴⁵	} podziękowa- nia
[3756]		26/XI		RN	[--] dla 4 człon- ków Prus [--]	
[3757]		26/XI		RN	Nominacja K Peł w W[--]kim	
3760	1214	26/XI	[k. 35]	WW	do J. Kruka	
3761	1215	26/XI		WW	do Litticha o sąd Skowrońskiego ⁴⁶	[--]
3762	1216	26/XI		[WW]	do N Sił Zbroj W ^a [--]	[--]
3765		27/XI	[k. 35 v]			
[3766]		d ^o		} Nar. Stanu	Policji Zab. Austrjack. 27/XI 63	
[3767]		d ^o	[k. 36]			
3770						
[3771]	[--]XI	[--]				
[3772]			[k. 36 v]	Sek	Do KP w Zaborze Austryack ⁴⁷	
[3776]		27/XI		RN	[--]	
[3777]	[--]	[--]	[--]	d ^o	do Bonoldi d ^{o48}	
3780		27/XI	[k. 37]	RN	Kredyt dla J Ro ⁴⁹ na 4-5 milio. fran.	
3781	[--]	[--]	[--]	RN	Do Ajenta broni w Liège ⁵⁰	
3782	19[?]	29/XI	[--]	[--]	Do Ajenta poli- tycznego na W- schodzie[--] Okszy	
[3783]	[--]	[--]	[--]	[--]	[--] N Sił Zbroj [--]	[--]
			[k. 37 v]			

1	2	3	4	5	6	7
3785	705[?] 25/XI	27/XI		WSk	Dyrekcji Głównej Tow ^a Kredytów	
[3786]	[--]	28/XI		[--]	[--]sza ajenta w Bukaresz. ⁵¹	
[3787]	[--]	28/XI	[k. 38]	[--]	[--]	
3790		29/XI		RN	do Kasy Miejskiej asygnacya na 6666 gr. 20	
3791	27/XI	[--]		WSZ	Do Agenta poli- tycznego we Wło- szech ⁵²	[--]
3792	219	29/XI		[WSZ]	Do Agentów Do Agenta Dyp we Wło na Wschod w Pary [--] [--] komis Pol [--] ⁵³	
3795	222	29/XI	[k. 38 v]	WSZ	Do Agenta w Pa- ryżu Nota RN ⁵⁴	
[3796]	225	29/XI		[WSZ]	Do Agenta dypl [--] Paryżu	
[3797]	[--]	29/XI		WSZ	Do obyw Ostrow- skiego odpowiedź na list ⁵⁵	
3800		29/XI	[k. 39]	RN	Do Ks. Wrzos[?]	
3801		[--]		Sek	Do KP Z Aus- triac o drukach i delegac[--] [I wyraz]	
3802		29/XI		[--]	Odpowiedź ob. Gros do Paryża ⁵⁶	
3805		29/XI	[k. 39 v]	WSkar	Do Komisji Długu Narodowego o prze- nies z budż Ajencji Główn sumy fr 5500 na etat Turyn Rzym i Wschód ⁵⁷	
[3806]		29/XI		[--]	Ob. Witolda Czar- tor. uwolni[--] ⁵⁸	
[3807]	[--]	29/XI		RN	Do J. Różyckiego [--] Ajenta [--] ⁵⁹	
3810			[k. 40]	RN	Do Komisarza Pełn. w Zaborze Ausstriackim ⁶⁰	

1	2	3	4	5	6	7
3811		[- -]		WSZ	do Kom D Nar wypłac 4000 fr ⁶¹	
3812	722	30 XI		[WS]	do Kom Dłu Nar o pożyczce ⁶²	-
3815		30/XI	[k. 40 v]	RN	do ob. Józefa Or- degi sekretne [- -]	
[3816]		30/XI		[- -]	[- -] ⁶³	
[3817]		30/XI		RN	do ob. Królikow- skiego	
3820		26/XI	[k. 41]	RN	Patent naturali- zacji dla M ⁶⁴	
3821		[- -]		RN	Nominacja dla ka- pitana M	
3822		30/XI		[- -]	do Komisarzy Peł- nomocnych okólnik o zastanowieniu [? - -] parafialnej	
3825		30/XI	[k. 41 v]	Sek	Do Pieczętarza dla Wydziałów dla Kom Peł W ^a Kali - - NSił Zbroj W ^a Mazow ⁶⁵	
[3826]	[- -]	30/XI		[- -]	[- -] Agenta dy- plomatycznego w Wied [- -] ⁶⁶	
[3827]	124 [- -]	1/XII		WW	Okólnik do N Sił Zbroj [- -] Podlas Aug Grodzień Maz- owiec	[- -]
3830	29/XI 439	2/XII	[k. 42] NCW Sandom okólnik	WSW		
3831		[- -]		WW	do podpułkownika Eminowicza zwol- nienie ⁶⁷	
3832		2/XII	Podpułkownik [- -]	[- -]	do podpułkownika Kurowskiego ⁶⁸ a. K Pnego W ^a Krak	
[3833]	[- -]	[- -]	[- -] [k. 42 v]	[- -]	[- -]K Pełn [- -] ⁶⁹	[- -]
3835		4/XII		RN	Nominacja na Se- kretarza W Skarb G. ⁷⁰	
[3836]		4/XII		[- -]	[- -]nacja Dyr[- -] Wyd. Prasy i [- -] tarzy ⁷¹	
[3837]		4/XII		[WSZ] RN	do [- -] okólnik	

1	2	3	4	5	6	7
3840		4/XII	[k. 43]	RN	Dymisja dla Pełno Sand XK ⁷²	
3841		[--]		[Sek]	Karty wolnego	
3842		5/XII		retariat	przejazdu	
3845	1257	4/XII	[k. 43 v]	WW	Do N Sił Zbrojnych W ^a Mazowieckiego	
[3846]	[--]54	4/XII		[WW]	Do Naczelnego Wodza Ziem Ruskich ⁷³	
[3847]	[--]	4/XII		WW	Instrukcja dla K Pełnego Wojew. [--]skiego ⁷⁴	
3849		5/XII	[k. 44]	RN	Nominacja Komisarza Nadzwyczajnego poza granicami Zaboru Mosk ⁷⁵	
3850		[--]		SS	upoważnienie dla okaziciela [--] L. Z. sprzed w Lo ⁷⁶	
3851	1269	5/XII		[WW]	do N Sił Zbroj W ^a Sand i Kraków	
3853		5/XII	[k. 44 v]	RN	Wydziałowi Policji	
[3854]		5/XII		[--]	[--]	
[3855]		6/XII		RN	karta przejazdu [--] ⁷⁷	
3858		1/XII	[k. 45]	RN	Do Komisji Długu Narodowego ⁷⁸	
3859	6/XII	[--]		Sekretarz Rusi WSW	Do K Pełno W ^a Mazowieckiego ⁷⁹	[--]
3860		6/XII		[--]	Do Pułkownika Topora	[--]
[3861]	[--]	[--]	[--]	[--]	[--] Komis [--] ⁸⁰	[--]
3863	108	6/XII	[k. 45 v]	WW	Dowódca Odd IV WM Kapitan Kosa	
[3864]		6/XII	Kapitan Fabiani	W[--]	sąd ⁸¹	
[3865]	[--]	6/XII	Jordan z Konstantynopolu ⁸²	RN		
3868	1273	8/XII	[k. 46]	WW	Do NS Zbr W ^a Mazowieckiego raport D Od IV ⁸³	
3869	1272	[--]		WW	Do Kapitana Kosy	
3870				Wskar	Do Ob. H. S. ⁸⁴	

1	2	3	4	5	6	7
3873		9/XII	[k. 46 v]	Ss	Karta wolnego prze- jazdu na Ob. [- -]	
[3874]		9/XII		[- -]	Do Ajenta dyploma- tycznego w Pa- ryżu ⁸⁵	
3875		9/XII		RN	Do Ob. Seweryna Gałęzow. ⁸⁶	
3878		9/XII	[k. 47]	WW	Do J. Bosaka	
3879		10/XII		RN	Nominacja na p.o. N. M. ⁸⁷	
3880		10/XII		WSW	do ob. Kulik. poz- wolenie -- [l wyraz] [- -] ⁸⁸	
3883		11/XII	[k. 47 v]	WSpW	Okólnik do Komisar. Pełnomocn. pięciu Wojewódz. do KPMW do NSZrW ⁸⁹ do N 3 Odd[- -] Komisa- rza W.[- -] Maz. ⁸⁹	
[3884]		11/XII		[- -]	Korespondent ze Lwowa Nominac- ja ⁹⁰	
3885		[- -]		WPr		
3888		14/XII	[k. 48]	WSZ	do Ajenta Dyploma- tycz w Wiedniu	
3889		[- -]		[- -]	do Kom. Długu Narodowego 10 tys. fr. dla Ajenta w Wiedniu	
3890		15/XII		[- -]	do ob. Mazur. ⁹¹	[- -]
3893		15/XII	[k. 48 v]	SekSt	do ob. Zygm. L. w Paryżu ⁹²	
[3894]		15/XII		[- -]	do ob. Zwoliń- skiego ⁹³	
[3895]		15/XII		d°	do ob. Sekr. W. Prasy	
3898		15/XII	[k. 49]	RN	Nom. na Ref. przy K. Org. Mor.	
3899		15/XII		RN	Nom. na Adiun. przy Mor. Org. Kom.	
3900	745	15/XII	[- -]	WSk	Do K. Pełno w Pro- wincjach Zaboru Pruskiego ⁹⁴	

1	2	3	4	5	6	7
3903	751	15/XII	[k. 49 v]	WSk	Do Komisji Dł N w Paryżu ⁹⁵	
[3904]	733	15/XII		[WS]	Okólnik [- -] K Pełno i [- -] pożycz [- -] ⁹⁶	
[3905]	734	15/XII		WW ⁹⁷	Do NS Zbr w Sand Kalisk [- -]	
3908		16/XII	[k. 50]	SS	do Kom. P w Z. Austr. o komuni- kacjach zagranicz- nych Drezno	16/XII
3909		16/XII		SS	do Kom. Peł. Kom. Dł. Nar ⁹⁸ w Pary o [- -] [1 wiersz] o Nagórskim [?] i Ja- niszewskim	16/XII
3910	753 54 755 6 7 8 9 760	15 XII		WS	Okólnik do Kom. Peł w Wdztwach o pożyczce	
3913 [3914]	1309 18/XII	18/XII	[k. 50 v] Wydziałowi Policji na karty do prze- jazdu	WW	Okólnik o podziale na Korp. Dyw. [- -] i zabra- niający dzielenia wojsk przytem dekre [- -] ⁹⁹	
[3915]	[- -]		Wydział [- -] [k. 51]	[- -]	[- -]	[- -]
3918	17/XII			SS	Do Kom. Peł. Lub- bel. o nominacjach w Org. M. Lubl. i wypłacie 150 rs.	
3919	17/XII	[- -]		SS	Do Wyd S ^{bu} Asygn 1000 rs dla WW 400 rs dla WPol	
3920	17/XII		Wydział [- -] Policji [k. 51 v]	[- -]		[- -]
3933 ¹⁰⁰	60 8/XII	19/XII	K Pełno Rządu Na- rodowego w Galicji	RN	odpowiedź 26/XII	
[3934]	4/XII	18/XII	Agent dyploma- tyczny w Wiedniu	[- -]	odpowiedź 26/XII	

1	2	3	4	5	6	7
[3935]	[--]	19/XII	Komisarz Nadzwyczajny poza granicami Za M [k. 52]	RN	[--]	
3938	3/XII	19/XII	Komi R przy K Dłu Naro	WSZ	odpowiedź d 24/XII	
3939	2/XII	[--]	Z. La. p. K. przy Kom. Dł. Na [--]	[WSZ] WSk	Odpowiedź 24/XII ¹⁰¹	
3940	87 3/XII	19/XII	Komisja Dłu Naro [k. 52 v]	WSk		
3943	17/XII 914[?]	19/XII	p. o. Kom. Pełno. W ^a Płockiego ¹⁰²	WSW	odpowiedź i uwolnienie od obowią d 22/XII	
3944	14/XII	19/XII	K Peł W ^a Płockiego	[--]		
3945	15/XII			RN	Nominacja na Kom. Pełn. Sando [--] ob. R. ¹⁰³	
			[k. 53]			
3948	16/XII			SS	do KPWSand o dymisji X. Kotk. papiery i piecz. od KPZ Aust.	
3949	20/XII	[--]		WW	Do KPełno W ^a Mazowieckiego o niedoszłych do Raczko pieniądzech	
3950	758 18/XII			WS	Okólnik do Kom. Peł. co do kontroli skarbowej	
[3951]	[--]	[--]	[--]	[--]	[--]trukcje do kontr [--]	
			[k. 53 v]			
3953	1306 18/XII			WW	Instruk dla kontr skarb W ^{dziwa} Krakowskiego	
3954	85 8/XII	23/XII	Komisarz Pełnomocny Zaboru Austriackiego wraz z dwoma aneksami	[--]		
[3955]		22/XII	Ob. Ciem z Krakowa [k. 54]	d° SS		
3958	569 3/XII	22/XII	Komitet Polski w Paryżu z rachunkiem	WSZ RN	odpowiedź d 26/XII ¹⁰⁴ Zmiana atrybucji Komitetu	
3959		[--]	Comello	WSZ		

1	2	3	4	5	6	7
3960	33 5/XII 34 7/XII	22/XII	Ajent dyplomacyz- ny [- -]	WSZ	odpowiedź d 27/XII przy tem depesza o mowie C.Nap. i odpowiedź na adres angielski ¹⁰⁵	
3963	1314	22/XII	[k. 54 v] KPełno W ^a Płoc- kiego	WW	odpowiedź	
3964	19/XII	21/XII		[- -]	podziękowanie Drukar do dyspoz Druk. narodowych	
3965		21/XII		SS		
3968		22/XII	[k. 55]	SS	Upoważnienie do lustracji Radomia i Kielc	
3969		22/XII		RN	Upoważnienie do zbadania stanu W ^a Płockiego	
3970		22/XII		RN	Ustawa Sekcji Re- dakcyjnej przy N. P. M. S. W. ¹⁰⁶	
3973		23/XII	[k. 55 v]	WW	Do KPW Lubel ot- warty list	
3974		23/XII		[- -]	Do Jenerała Kruka i list	
3975		24/XII		WW	Do Jenerała Kruka [- -]	
3978	1322	24/XII	[k. 56]	WW	do podpułkownika Grzym ¹⁰⁷	
3979				WW	Okólnik o powo- niu oficerów do szeregów ¹⁰⁸	
3980		24/XII		WW	Do Ajenta w Pa- ryżu ¹⁰⁹	
[3981]	[- -]	[- -]	[- -] [k. 56 v]	[- -]	[- -]Strusia - [-] ¹¹⁰	
3983	24/XII			RN	Okólnik do bisku- pów o listach pas- ter. i klasz. ¹¹¹	
3984	26/XII			[- -]	Nomin. na Kom. Nadz. W. Kalisk. i reskrypt do Kom. Pełn. W. Kal [- -] karta wolnego przejazdu ¹¹²	
[3985]	15/XII	26/XII		[- -]	[- -] KDN [- -]	

1	2	3	4	5	6	7
3988			[k. 57]	RN	Do Ajenta dyplomatycznego w Paryżu korespondencja do Debatów ¹¹³	
3989		[--]		SS	Do KPW ^a Mazo Poświadczenie że Referent Broni P ^{tu} Rawskiego zrobił wykaz transportu na ob. J. Or -- komisji broni	
3990		27/XII		WW	Do Jenerała Kruka i do spraw Wnych ⁹⁰ o tym, iż Jenerał Kruk dostał [--] kontrolowania władz cyw [--] ¹¹⁴	
[3991]	[--]	[--]	[--]	[--]	[--] dla kmieci [--]	
3993		26/XII	[k. 57 v]	SS	Do X. Kotkowskiego	
3994	26/XII	26/XII		RN	do Kom. Dł. Nar. w Pary expedycja pismo kluczem do Aj. Pol. we Włosz. i Szw. o [--] ¹¹⁵	29/XII
[3995]	26/XII	28/XII		RN		
3998		29/XII	k.nlb. między 57 i 58	SS	kopia noty o Mierosł. okólnik	
3999		29/XII	Kom. Pełn. w Zaborze Pruskim	RN	odpowiedź 29/XII ¹¹⁶	
4000			k.nlb. między 57 i 58v	RN	[--]nacja dla Organi. Z.Prus ¹¹⁷ .	
4003		30/XII		WSW	okólnik do KPeł Wojewod [o uwłaszczeniu włościan] o sądach doraźnych za niewłaszczenie włościan, o zmianie urzędzenia wojsk narod ¹¹⁸ .	
4004		30/XII		[--]	do Władz Naro W ^a Mazow dwa listy	
[4005]		30/XII	[--]	WW	[--]	

1	2	3	5	5	6	7
4008		30/XII	[k. 58]	RN	Do Komii Nadzwyczajnego po za gr Z M	
4009		29/XII		[- -]	do Pomocnika Naczelnika Okr. Krakow. Ob. S. [i do ob. B.]	
4010		30/XII	[- -]	[- -]	do [- -] Zabo Aust [- -] [do ob B.]	
[4011]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -]	[- -]ła Kruka [- -]	
4013	31/XII 1349	31/XII	[k. 58 v]	WW	Komunikuje d-e-kret o sądach do- rażnych do Skatły, Kruka, Bosaka, To- pora, Raczkow- skiego	1/I 1864
4014	31/XII 1350-52	31/XII		WW	Upoważnia do ze- brania wiadomości wojskowych w Płockim i Mazowieckim	1/I 1864
[4015]	31/XII	31/XII		[- -]	do [- -] Ganier d'A- bin [- -] z powinszo- waniem N.R.64 ¹¹⁹	
4018	3/XII 11	31/XII	[k. 59] N Wojsk P ^{ow} Ostr Przas i Pułt raport o bitwach nomin kilku officerów ¹²⁰	WW	d 3/I 64 odpowiedź przy tym nominac- je dla officerów	
4019	10/XII 59	31/XII	N Wojsk P ^{ow} Płock [- -] raporta	WW	d 3/I 64 odpowiedź przy tym duplikat nominacji ¹²¹	
4020	20/XII 78	31/XII	Kom Pełn Mazow rachun prywat [- -] [k. 59 v]	WW	[- -] ¹²²	
4023	1354 31/XII			WW	do N. S. W. Podla- sk. Bielski upo- ważniony do for- mowania oddziału	
4024	1357 31/XII			[WW]	do Ob. Bielski, poz- wolenie formowania oddziału [- -] ¹²³	
4025	778 31/XII	63		WS	do KDN w Par o listach zastawnych [- -] Dek o Izbie Obrach ¹²⁴	[- -]
			}} [k. 60 i v czyste] [k. 61]			

1	2	3	4	5	6	7
			Rok 1864			
1		1/I		SS	do Wydziału Policji polecenie o pominięciu nazwisk w ogłoszeniach	
2		2/I		SS	do Wydz. Polic o adresie i Witkowskim ¹²⁵	
[3]	22/XII	[--]	Löwenhardt [--] ¹²⁶	[--]	odpowiedź d 3/I 64 N 15	
6	22 23 24/XII	2/I	[k. 61 v] Organizator Galicji raporta tłumaczenie o sumach Kruka. Prośba A. D. o rehabilitację. Skarga na Sienkiewicza ¹²⁷	RN	odpowiedź d 5/I 64 N 16	
7	28/XII 982	2/I	NOKraków załącza prośbę ob. P [--] o wydanie nominacji na [--]	[--]	3/I 64 bn odpowiedź	
8	17/XII	2/I	Jen. Bosak [--] pod Bodziecha [--] ¹²⁸	[--]	[--]	[--]
[9]	[--]	[--]	K Pełn w Zab [--] [k. 62]	[--]	[--]	[--]
11	37 24/XII	3/I	KP w Zab Pruskim raport w aneksie prośba Wł. Grabowsk. b. N. W. P ^{tu} Rawskiego	RN WW	Odpowiedź krótka z Sekretariatu i reskrypt Wydziału N 4 ¹²⁹	
12	25/XII 63	3/I	Ob. A. Gut. raport	[RN] WW	odpowiedź d. 9/I 64 N 34	
[13]	[--]	[--]	[--]	WW	[--]pułk. Raczkowskiego Kom Pełn. Mazow [--] do Kom Pełn Pruss. ¹³⁰	
16	10 4/I		[k. 62 v]	WW	Rekomendacje dla dwóch agentów broni	
17	3 3/I	4/I		WW	Rozkaz do dowódców oddziałów [broni] W Maz [--] do energicznego dzi [--] występowania w pole [--]	
18		5/I 64	[--]	WSW	List otwarty dla ranne [--] odowanego	[--]

1	2	3	4	5	6
			[k. 63]		
21	18 6/I	6/I		WW	Instrukcja dla Lus- tratowa Płockiego
22	5/I	[- -]		RN	Kom. Nad. w Woj. Sandom.
				SS	nominacja — odez- wa do K. Peł. — karta wolnego przejazdu ¹³¹
[23]	[- -] 251	6/I	K. P. Lubelski [- -] Kruka [- -]	[- -]	[- -] WW d. 7/I 64 Wróblewski ¹³² [- -] Kruka. Upom- nienie [- -]
			[k. 63 v]		
	N 8	7/I	pp ^k Zwierzdowski o	WW	odpowiedź 17/I
26	63 31/XII		legionie szwajcar- skim	WSZ	64 ¹³³
	N 9 d°		O potrzebie zmienić kierunek dypl. Polski		
27	31/XII	7/I	pp ^k Eminowicz	WW	
	63[- -]9				
			[k. 64]		
31	14	7/I	Aj. pol. w Rzymie o	WSZ	odpowiedź 17/I
	31/XII 63		tajnym konsystorzu		64 ¹³⁴
32	31/XII	[- -]	KP w Z. Austr[- -]	RN	odpowiedź 11/I 64
	63		i podanie Ob. Bu		
	63		[- -]		
33	[- -]	7/I	No. Kraków [- -] ¹³⁵	WW	odpowiedź 12/I 64
	31/XII		załącz [- -]		
			[k. 64 v]		
36	27 7/I	7/I		WW	do kapitana Kosy o hulatyce jego ludzi na Saskiej Kępie
37	[- -]	8/I		[- -]	Do Zastę Orga Ga- licy i Sprawa Du- bieckiego Aleksan- dra ukarać winnych
[38]	[- -]	[- -]	[- -]	8/I ¹³⁶	Do Komisarza Gali [- -] wysłanych [- -]
			[k. 65]		
41	33 9/I	9/I		WW	Do kap. Szlupo- wicza ¹³⁷ rozkaz udania się w Gos- tyńskie i oddania pieniędzy p. P.
					Grzym
42	[- -]	[- -]	pp ^k Jankowski prosi [- -]	WW	udzielenie urlop. termin Krak określi [?] ¹³⁸

1	2	3	4	5	6	7
43	4/I	10/I	NSZW Podlas [- -] [k. 65 v]	WW	odpowiedź 12/I 64	[- -]
46		11/I		SS	Asygn do Kasy Miejs na 200 rs dla D. W. Policyi ¹³⁹	
47		11/I		SS	Asygn. do Kasy Głów na 30 rs dla -- [1 wyraz]	
[48]		10/I		[- -]	[- -] u KPW Sand [- -]	
			[k. 66]			
51		11/I		WSW	Do K Pełnomoc- nych W ^a Mazo- wieckiego o urzą- dzeniu poczty ¹⁴⁰	
52		[- -]		SS	List otwarty dla Ananasa	
53	38 8/I	11/I 64	Raporta [- -] Grzyma [- -] [k. 66 v]	WW	odpowiedź 11/I	
56	38 39 40 41 42	11/I		WW	Otwarty list do Wojta Gminy Z. i Sołtysów o Wój- cickim[?]	
57	11/I	11/I	Jen. Bosak raporta	WW	odpowiedź d. 13/I 64 47	16/I
[58]	[- -]	12/I		[- -]	do NMW [- -] 410 na 6 t. złp.	
			[k. 67]			
61		13/I		RN	do Konsystorza o nadesłanie wyka- zów o nadużyciach Moskwy	
62	87 6/I	14/I	KPMazowiecki[- -] o Jankowskim i prośba Pawłow- skieo	WSW	odpowiedź 18/I 64 przesłany drugi egzemplarz o są- dach doraźnych polecono pracować w kierunku włoś- ciańskim	
63	86 6/I	14/I	KPMazowiecki od- dał 5000 r [- -] Raczkow [- -] [k. 67 v]	[- -]	odpowiedź 19/I 64	
66		14/I		SS	do Ob. T usprawie- dliwia [1 wyraz]	

1	2	3	4	5	6	7
67	?[sic]	14/I	J. Kruk raporta -- przesyła listy ofi- cerów i wyroki na Zapolskiego dostał pieniądze [1 wiersz]	[- -]	do KPW ^a Podlas- kiego odpowiedź przesyłają się nomi- nacje [1 wyraz]	
[68]	[- -]	15/I	[k. 68]	[- -]	[- -]	
71	2/I	14/I		SS	Rachunek od 16 List do 1 Stycz dochód 20468gr 26 wydatek 17924 10 Razem 2524 16 ¹⁴¹	
72	72		} Kwity	RN		
	73					
[73]	74					
	75					
	[- -]		[k. 68 v]			
76 } 77 }			} Kwity interimata[?]	[- -]	[- -]Piotrkow- skiego [?] ¹⁴²	[- -]
[78]		15/I				
			[k. 69]			
80		15/I		RN	do J. Bosaka o Woj- tach gmin i burmis- trzech	
81		15/I		SS	do KPW Sandom o Stan. Karskim ¹⁴³	
[82]		[- -]	Komisarz Peł [- -] Podlask [- -] [k. 69 v]	[- -]	odpowiedź 17/I 64	
85		16/I		SS	do Agentów Włos- kiego i Parys- kiego ¹⁴⁴	
86		17/I		RN	Nominacje Człon. W. Policji i cha- rakt. urząd do szczeg. poruczeń	
87		17/I	[k. 70]	[- -]	[- -]	
90		18/I		RN	do agend Tow. Kred. Ziemsk. ¹⁴⁵	
91	7[- -]	[- -]		WSZ	Do Agenta dyploma- tycznego w Rzy- mie ¹⁴⁶	
[92]		[- -]	!r [- -] [k. 70 v]	RN [- -]	[- -]nika Zwierz- dowskiego ¹⁴⁷	

1	2	3	4	5	6	7
95	55 8/I	19/I	Kom. P. W. Sandom. o postępie robót o stanie -- [I wyraz] o braku fundu. rozkaz wydania broni zapasowej z Krakowa — o pozwolenie zamianow. Człon. Tryb. Rewol -- [I wyraz]	WSW RN WS	odpowiedź 19/I — fundusz w Wojewodztwie broni zapasowej w Krak. nie ma. Trybunałowi dozwala -- [1 wiersz] wojsk narodowych SS odpowiedź 20/I -- [4 wyrazy] 3 duplikaty dawnych reskryptów o pożyczce	
96	6.5.5.5. I	19/I	Jen. Bosak — raporta — przedstawia na majorów [2 nazwiska] Kurowskiego NSZW Krakowski prosi o pozwolenie [k. 71]	[- -]	[- -] 20/I odpowiedź [- -] z nominacją na majora [- -] daną dla [- -]	
100	10 20/I	20/I		WPol	Do KPWMazowieckiego — czy Skąpski [?] wysłany po broń do Krakowa	
101	[- -]	20/I		SS	rekomendacja dla b. intendenta S. N.	
[102]	[- -]	[- -]	[- -] [k. 71v]	[- -]	[- -] rekomendacja	
105		21/I	Ob. Bo -- J. Mordwi [- -]	WSW	[- -] do Kom. Lubelskiego [- -]	
106		21/I		ŚS	Do N.M. Asygn. dla W. Policji [- -] [- -] ¹⁴⁸	

¹ Nry 3622 [?] i dwa następne z 11 listopada 1863 są prawdopodobnie powtórzeniem wydanych o 10 dni wcześniej (por. Dok. WW, s. 180) rozkazu do naczelnika sił zbrojnych woj. kaliskiego płk F. Kopernickiego z 1 listopada nr 3559 i załączonego doń uwolnienia dla komisarza pełnomocnego woj. kaliskiego S. Szachowskiego. O sprawie Szachowskiego por. Dok. WW, s. 179; F. Kopernicki, *Pamiętnik z powstania styczniowego*, Warszawa 1959, s. 88 nn.; J. Oriński, *Wspomnienia z powstania polskiego 1863-1864*, Warszawa 1965, s. 266 n.

² Pod nr 3625 8 listopada zostały wydane dwa dokumenty: postanowienie o utworzeniu w Galicji Ekspedytury dla potrzeb województw pogranicznych i powierzenie Wydziałowi Rządowemu w Galicji dyspozycji funduszków na broń i efekta wojskowe (por. Dok. RN, s. 262 n.). Pod tą samą datą i na tej samej kartce wyszło postanowienie o funduszu dyskrejonalnym dla W. Majewskiego (Dok. RN, s. 263 — w publikacji bez nr bieżącego).

³ Gen. Zygmunt Jordan, od kwietnia do września 1863 r. naczelnik wojskowy woj. sandomierskiego i krakowskiego. Po zdymisjonowaniu przez rząd wrześniowy „udał się do Niemiec, potem do Florencji” (H. Wereszycki, *PSB t. XI*, s. 292). O nominacji proponowanej Jordanowi — dowództwo w woj. kaliskim — wspomina Traugott w liście do Bosaka z 2 marca 1864 (Dok. RN, s. 347).

⁴ Dowódcą szwadronu sandomierskiego był rtm. Prędowski. Por. rozkaz Bosaka z 10 stycznia 1864 w: *Raporty, rozkazy i korespondencja* [w druk].

5 Pod nr 3636 8 listopada wydano pismo RN do gen. L. Mierostawskiego. Dokument ten znajdował się w Bibl. Rapperswilskiej. Por. PDD I, s. 219. Z 11 listopada pochodzi pismo Wydziału Spraw Zagranicznych do agenta w Rzymie G. Łuniewskiego (Dok. WW, s. 255 n. — w publikacji bez nru bieżącego).

6 Po klęsce oddziałów dowodzonych przez Taczanowskiego pod Kruszyną 29 sierpnia był on pozwany przed sąd wojenny (por. Rozkaz dzienny nr 12 z 14 września — Dok. WW, s. 19), lecz wyrokiem sądu uwolniony od odpowiedzialności (Rozkaz dzienny nr 13 z 11 grudnia, tamże, s. 21).

7 Komisarzem pełnomocnym RN w zaborze austriackim przez cały czas uwzględniony w dzienniku był Władysław Majewski (Wyd. mat. III, s. XXVIII).

8 Nr 3642/245 z 12 listopada nosi pismo Wydziału Prasy do komisarza pełnomocnego w Galicji (Dok. RN, s. 267 n.).

9 Z k. (23) zachowała się tylko lewa strona, na której figuruje nr 3642, a w rubryce drugiej 245, co odpowiada zachowanemu pismu. Od następnego nr (3643) zachował się nr w rubryce drugiej 1026 i data 12 listopada. Następnie na karcie 24 zachowały się numery tylko na stronie odwrotnej — 3648 i 3649, z czego wynikałoby, że kartkę rozpoczynając nr 3643. Jednak zapisy w rubrykach „Wydział”, „Załatwienie” zostawiają wrażenie, że mamy tu do czynienia z ponownym zapisem już znanego nam nr 3642. W każdym razie normalny ciąg zapisów w tej partii dziennika został naruszony. Dołączamy tu fragment kartki bez paginacji ale z numerem bieżącym 3653; prawdopodobnie nieliczbowana kartka między k. 24 i 25.

10 Komisarzem pełnomocnym w zaborze pruskim był od 1 listopada Julian Łukaszeński (Dok. RN, s. 280).

11 Komisarzem pełnomocnym w woj. podlaskim od 17 października do końca lutego 1864 r. był ks. Leon Korolec (K a m i ń s k i, s. 677).

12 Nr 3646/1118 z 12 listopada ma pismo Wydziału Wojny do głównodowodzącego w trzech zachodnich powiatach woj. płockiego ppłk L. Navone (Dok. WW, s. 183).

13 Naczelnikiem sił zbrojnych woj. podlaskiego od września do grudnia 1863 r. był ppłk Adam Zieliński (Dok. WW, s. 19, 165).

14 Po zwolnieniu Szachowskiego komisarzem pełnomocnym w woj. kaliskim mianowano Antoniego Skotnickiego, który został zwolniony w lutym 1864 r. (K a m i ń s k i, s. 677; Dok. WW, s. 284). Por. jednak przyp. 112.

15 Z 13 listopada pochodzi pismo Sekretariatu Stanu do W. Majewskiego w sprawie przebywającego w Krakowie rannego powstańca Żurkiewicza (Dok. RN, s. 268 — w publikacji bez numeru bieżącego).

16 Agentem dyplomatycznym w Rzymie 28 października RN wyznaczył Gabriela Łuniewskiego, ale datę 14 listopada nosi raport poprzedniego agenta przy kurii rzymskiej Konstantego Czartoryskiego (PDD II, s. 164, 219).

17 Może być tylko: „Lubelskiego”. Ostatnim nr na k. 26 powinien być nr 3672, mimo to k. 27 rozpoczyna się nr 3679. Przy numerach 3679 i 3680 pominięto rubrykę „Wydział”, wszystkie pisma pochodzą z Wydziału Wojny.

18 Mjr Apolinary Roman, naczelnik sił zbrojnych woj. płockiego w październiku-listopadzie 1863 r. (por. R a t a j c z y k, s. 210—211). Sądząc po zapisie w dzienniku pismo nr 3679/1153, 1154, 1155 z 15 listopada było wystosowane jako do naczelnika sił zbrojnych województwa do ppłk. Leona Topora, którego nominację Ratajczyk datuje 19 listopada. Ry - mjr Konstanty Rymarzewski, dowódca oddziału w Płockim, ranny śmiertelnie pod Żelazną 6 listopada (Z i e l i ń s k i, s. 249—250; R a t a j c z y k, s. 214). W rozkazie dziennym nr 13 z 11 grudnia podana wiadomość o nominacji na stopień mjr Karola Rymarzewskiego (zapewne przekreślono imię i nazwisko) — Dok. WW, s. 22.

19 Komisarz rządowy przy Komitecie Wielkopolskim Bogusław Łubieński był aresztowany przez władze pruskie jeszcze w październiku. Tu możliwie użyta dawna nazwa w stosunku do komisarza pełnomocnego w zaborze pruskim Łukaszeńskiego.

20 Tadeusz Orzechowski („Oksza”) w sierpniu-wrześniu 1863 r. pełnił funkcje agenta Rządu Narodowego w Odessie, skierowany przez RN do Stambułu jako agent dyplomatyczny na Wschodzie, w pierwszych dniach listopada bawił w Paryżu, skąd prawdopodobnie pochodzi otrzymany 15 listopada raport (PDD I, s. 160, 389 n.).

21 Prawdopodobnie jest to depesza Wł. Czartoryskiego z 10 listopada (PDD I, s. 382—395).

22 Agentem dyplomatycznym we Włoszech od września 1863 r. był Józef Ordęga, przedtem członek Komitetu Polskiego w Paryżu (PDD I, s. 189).

22a Komitet Polski został utworzony przez RN 3 maja (PDD I, s. 8).

23 Naczelnikiem policji miasta stoł. Warszawy do lutego 1864 był Jan Kartowicz (PSB t. XII, s. 62).

24 Nr 3697/217 z 17 listopada nosi pismo Wydziału Spraw Zagranicznych do Mathiasa Rosena (Dok. RN, s. 268 n.); nr 3698/215 z 11 listopada — pismo tegoż Wydziału do Wł. Czartoryskiego (PDD I, s. 201 nn.).

²⁵ Komisarzem pełnomocnym w woj. mazowieckim od września 1863 r. był Walery Tomczyński (Kamiński, s. 676 n.).

²⁶ Komisarzem pełnomocnym w woj. plockim od września 1863 r. był Zdzisław Marchwicki (Kamiński, s. 676 n.). Według Kamińskiego pełnił on obowiązki do końca powstania, ale w dzienniku pod numerem 3943 z 19 grudnia zanotowano uwolnienie go od obowiązków p.o. komisarza.

²⁷ Naczelnikiem sił zbrojnych województw podlaskiego i tubelskiego był gen. Michał Heydenreich („Kruk”).

²⁸ Adresatem tego pisma był prawdopodobnie naczelnik sił zbrojnych woj. krakowskiego płk Zygmunt Chmieleński.

²⁹ Major Robert Sienkiewicz został oddany pod sąd wojenny „za niesubordynację okazaną jen. Krukowi” (Rozkaz dzienny nr 13 — Dok. WW, s. 21).

³⁰ Ostatnim naczelnikiem cywilnym woj. krakowskiego był Mieczysław Chwalibóg, według E. Kozłowskiego (Generał Józef Hauke-Bosak, Warszawa 1973, s. 68, 111) czynny jeszcze w jesieni 1863 r.

³¹ Organizatorem wojskowym woj. sandomierskiego był prawdopodobnie Władysław Zapalowski (E. Kozłowski, op. cit., s. 110).

³² Nr 3720 ma wydany 21 listopada przez RN statut sądu doraźnego miasta stołecznego Warszawy (Dok. RN, s. 270 nn.). Przy przepisywaniu notatek do dziennika wynikało oczywista pomyłka.

³³ „Kosa” — pseudonim Pawła Landowskiego, naczelnika żandarmerii narodowej Warszawy. Po zamachu na Berga Landowski musiał usunąć się z miasta i został dowódcą IV oddziału woj. mazowieckiego.

³⁴ Z zapisu wynikałoby, że projekt wydawania pisma ludowego we Francji, na który odpowiedź 27 listopada wystosował Wydział Spraw Zagranicznych (Dok. RN, s. 584 n.), przedstawił nie Krystyn Ostrowski, a jego imiennik — znany działacz emigracyjny Józef Bolesław Ostrowski („Ibuś”). Odpowiedź RN z 27 listopada 1863 (Dok. RN, s. 584) nosi jednakże w nagłówku: „Do ob. Ostrowskiego Krystyna”. Publikacja ta została oparta na kopii A. Lewaka z rkpsu 800 Zbiorów Rapperswilskich. Albo więc omylił się co do imienia Lewak, albo Janowski. Zaginiony dziś rkps 800 obejmował zarówno pisma J. B., jak i K. Ostrowskiego.

³⁵ Nr 3729 z 22 listopada ma postanowienie RN o reorganizacji władz narodowych w zaborze pruskim (Dok. RN, s. 273 nn.).

³⁶ Nr 3730/698 — pismo Wydziału Skarbu do komisarza pełnomocnego w zaborze pruskim (Dok. RN, s. 276).

³⁷ Rozporządzenie o zwrocie listów zastawnych przekazanych Stanisławowi Frankowskiemu przez RN 26 września zostało według Janowskiego (II, s. 248) wydane 22 listopada. Frankowski powinien był przekazać listy Komisji Długu Narodowego. Prawdopodobnie w tej sprawie zostały wydane pisma nr 3731 i 3732.

³⁸ Nr 3734 ma wydane 25 listopada pismo do Wł. Czartoryskiego (PDD I, s. 203).

³⁹ Komisarzem pełnomocnym w woj. lubelskim był od października 1863 r. płk Ignacy Wysocki (Kamiński, s. 677).

⁴⁰ Komisarzem pełnomocnym w woj. sandomierskim od września 1863 r. był ks. Kacper Kotkowski. S. Kieniewicz (PSB t. XIV, s. 472) i Kamiński (s. 677) uważają, że Kotkowski zostawał na tym posterunku do końca powstania mimo iż 4 grudnia (nr 3840) Kotkowskiemu była udzielona dymisja (Dok. RN, s. 278—282). Z dziennika korespondencji dowiadujemy się, iż 15 grudnia został mianowany komisarzem ob. R. (nr 3945), a w dniu następnym Sekretarz Stanu nakazywał mu odebrać od Kotkowskiego papiery i pieczęć (nr 3948). Czy doszła do skutku zmiana, nie wiadomo, w każdym razie 26 grudnia Sekretariat Stanu zwraca się z pismem do Kotkowskiego (nr 3993) wymieniając go po nazwisku. 5 stycznia 1864 następuje nominacja komisarza nadzwyczajnego w woj. sandomierskim (nr 22); czy został nim ponownie Kotkowski? Za tym przemawia okoliczność, że 14 lutego 1864 RN pisał do komisarza pełnomocnego woj. sandomierskiego: „Dymisja Wasza dawno już cofnięta została” (Dok. RN, s. 315). Trudno to odnieść do kogoś innego, niż Kotkowskiego.

⁴¹ Komisarzem pełnomocnym w woj. augustowskim od września 1863 r. był Bronisław Radziszewski („Ignacy Czyński”).

⁴² Prawdopodobnie nr 3746 dotyczy rozwiązania Komitetu Wielkopolskiego. Por. przyp. 45.

⁴³ Józef Hauke („Bosak”) był naczelnikiem sił zbrojnych województw krakowskiego i sandomierskiego. E. Kozłowski (op. cit., s. 93) stawia znak zapytania wobec nadania Bosakowi stopnia generała w Rozkazie dziennym nr 13 z 11 grudnia. Zapis w dzienniku korespondencji świadczy o tym, że pod koniec listopada Bosak jeszcze był tytułowany jako pułkownik (por. zapis nr 3878 z 9 grudnia — „do J. Bosaka”).

⁴⁴ Naczelnikiem sił zbrojnych województw augustowskiego i grodzieńskiego był płk Jan Kozieł-Poklewski („Skala”). W zbiorach rapperswilskich znajdowały się ongiś do-

kumenty z 25 listopada: rozkaz Wydziału Wojny dla płka Eugeniusza Kaczkowskiego-Dębińskiego („Kota”), (BR, nr 1723) — czy nie jest to znany rozkaz z 25 października nr 3482 (Dok. WW, s. 172—173)?; pismo Sekretariatu Stanu do komisarza pełnomocnego w zaborze austriackim w sprawie doręczenia korespondencji Mierostawskimu (BR, nr 1724) — dotyczyło zapewne dymisji Mierostawskiego — oraz okólnik Wydziału Spraw Zagranicznych (BR, nr 1726). Por. przyp. 53.

45 Nr 3754 nosi ustawa o Wydziale RN w zaborze pruskim z 22 listopada (Dok. RN, s. 273 nn.). Z likwidacją Komitetu Wielkopolskiego wiązą się pisma opatrzone numerem 3755. O reorganizacji władz narodowych w zaborze pruskim por. J. Łukaszewski, Pamiętnik z lat 1862—1864, Warszawa 1973, s. 124 nn.

46 Kapitan Robert Skowroński został oddany pod sąd wojenny „za zmarnowanie oddziału mu powierzonego” (Rozkaz dzienny nr 13 — Dok. WW, s. 21) w bitwie pod Dalikowem 10 września. Mjr Aleksander Littich (Lüttich) — w tym czasie dowódca oddziału w woj. kaliskim.

47 Nr 3775 z 26 listopada — Dok. RN, s. 276—277. W tekście jest wzmianka o przesłaniu komisarzowi pełnomocnemu w zaborze austriackim pięciu blankietów z numerami od 3770 do 3774. Nie wiadomo, czy te blankiety zostały użyte przez Wł. Majewskiego.

48 Achilles Bonoldi był reprezentantem Litewskiego Komitetu prowincjonalnego we Francji. O treści pisma RN do Bonoldiego (które znajdowało się w rkps 2612 Zbiorów battignolskich, dowiadujemy się z pisma nr 3775 do Wł. Majewskiego, za którego pośrednictwem skierowany został do Bonoldiego powtórny rozkaz oddania powierzonych mu przez Komitet Litewski pieniędzy komisarzowi przy Komisji Długu Narodowego (por. Dok. RN, s. 276).

49 J Ro — prawdopodobnie gen. Edmund Różycki, naczelnik sił zbrojnych (naczelny wódz) ziem ruskich. Por. wzmiankę w piśmie nr 3775 do Wł. Majewskiego: „Przesyła się niniejszym żądane upoważnienie dla jen. E. Różyckiego] oraz zawiadomienie o tym do Komisji Długu Narodowego w Paryżu, które należy jej przestać” (Dok. RN, s. 276).

50 Agentem broni został po zniesieniu 18 października Komisji Broni (Dok. WW, s. 171) Aleksander Gutry.

51 Agentem RN w Bukareszcie był od czerwca 1863 do lutego 1864 dr Samuel Glöck.

52 Pismo Wydziału Spraw Zagranicznych do Józefa Ordęgi z 27 listopada (bez nr) — Pr., s. 321.

53 Okólnik Wydziału Spraw Zagranicznych do agentów dyplomatycznych i innych władz narodowych za granicą w związku z nominacją Wacława Przybylskiego komisarzem nadzwyczajnym poza granicami zaboru moskiewskiego z 25 listopada (nry 3792/219 i 3793/220 — Dok. WW, s. 257 n.). Por. również PDD I, s. 421.

54 Pismo Wydziału Spraw Zagranicznych do Wł. Czartoryskiego z 29 listopada nr 3795/222 — PDD I, s. 62—64 (por. również s. 421). 28 listopada do Czartoryskiego wysłano pismo bez nr, a 2 grudnia dwa pisma — jedno z nr WSZ 228 — PDD I, s. 204 n., drugie z nr 3654 (czy nie 3854?) — PDD I, s. 205—210.

55 Odpowiedź na list zarejestrowany w dzienniku pod nr 3726 (Dok. RN, s. 584 n.) z datą 27 listopada wskazuje jako adresata Krystyna Ostrowskiego.

56 Gross — pseudonim Leona Królikowskiego, który został mianowany komisarzem do spraw morskich. Pismo trafiło do Paryża dopiero 4 stycznia 1864 (por. PDD I, s. 421), Królikowski zaś 14 stycznia został aresztowany w Królewcu, wobec tego wątpliwe, by list trafił do adresata.

57 Nr 3805 — Dok. WW, s. 258. Treść pisma identyczna z zapisem. Tej sprawy dotyczy również pismo do Komisji Długu Narodowego od RN bez daty i numeru — Dok. WW, s. 256.

58 Witold Czartoryski od czerwca do listopada 1863 przebywał w Stambule czyniąc zabiegi o wysłanie ekspedycji na wybrzeże kaukaskie i wciągnięcie Turcji w wojnę z Rosją. Por. PDD I, s. 277, 367 nn. Z jego dymisją wiąże się wyprawienie gen. E. Różyckiego z misją na Wschód (por. PDD I, s. 197, 214), czego prawdopodobnie dotyczy następny numer 3807.

59 Pod nr 3809 29 listopada zostało wydane przez Sekretariat Stanu pismo do komisarza nadzwyczajnego W. Przybylskiego w sprawie przyznanych jemu przez Rząd Narodowy kredytów — Dok. WW, s. 259.

60 Nr 3810 o zamiarze założenia mennicy narodowej celem bicia srebrnej monety polskiej — por. Wyd. mat., III, s. 262.

61 Nr 3811 — pismo Wydziału Spraw Zagranicznych (nr 241) do Komisji Długu Narodowego o wypłacie W. Przybylskiemu 4 tys. fr. — Dok. WW, s. 259.

62 Pod nr 3813/724 — pismo Wydziału Skarbu z 30 listopada do J. Łukaszeńskiego — Dok. RN, s. 277—278; pod numerem 3814 opublikowano (Dok. RN, s. 278—279) pismo RN z 4 grudnia do Kotkowskiego o jego dymisji, wiarygodnej ze względu na datę zapisu w dzienniku, gdzie dokument ten jest wpisany pod numerem 3840.

- ⁶³ Nry 3816, 3817, 3820 i 3821 są wspomniane w depeszy Wł. Czartoryskiego z 5 stycznia 1864 — por. PDD I, s. 421.
- ⁶⁴ Nry 3820 i 3821 dotyczą kapitana André Magnan'a, przewidywanego dowódcy polskiego statku na Morzu Śródziemnym.
- ⁶⁵ Naczelnikiem sił zbrojnych woj. mazowieckiego był od października 1863 r. płk Wincenty Raczkowski.
- ⁶⁶ Agentem dyplomatycznym RN we Wiedniu od lipca 1863 r. był Leon Skorupka (PDD I, s. 149).
- ⁶⁷ Płk Władysław Eminowicz pełnił od sierpnia obowiązki naczelnika wojennego woj. sandomierskiego. Okoliczności odsunięcia go od dowództwa por. PSB t. IV, s. 267; E. Kozłowski, op. cit., s. 98.
- ⁶⁸ Płk Apolinary Kurowski, na początku powstania naczelnik wojenny woj. krakowskiego, winowajca klęski miechowskiej 17 lutego 1863, znowu zjawił się na placu boju pod koniec października przy Bosaku. Przy reorganizacji sił zbrojnych został mianowany naczelnikiem dywizji krakowskiej. Komisarzem pełnomocnym w woj. krakowskim był od października Władysław Gołembowski (Kamieński, s. 676 n.).
- ⁶⁹ Pod datą 3 grudnia 1863 są znane 3 dokumenty: Wydział Spraw Zagranicznych do agenta w Sztokholmie (Dok. RN, s. 585 — w publikacji dokument ten ma tylko nr Wydziału — 234); bez numeru pismo do G. Łuniewskiego (Dok. WW, s. 260); z numerem 3448 (czy nie 3848?) Sekretariat Stanu wystosował pismo do Seweryna Gałęzowskiego (Dok. WW, s. 260).
- ⁷⁰ Ostatni sekretarz Wydziału Skarbu Artur Goldman, przyczynił się do wykrycia przez władze carskie Traugutta.
- ⁷¹ Dyrektorem Wydziału Prasy po dymisji Stanisława Krzemieńskiego został Władysław Sabowski, sekretarzem Wydziału był Zygmunt Lauber. Por. Proces Romualda Traugutta i członków Rządu Narodowego t. I, Warszawa 1960, s. 103.
- ⁷² Por. przyp. 40 i 62.
- ⁷³ W dzienniku lub w numeracji zaszła pomyłka: pismo Wydziału Wojny do gen. Różyckiego z 4 grudnia ma nr 3845/1254 — Dok. WW, s. 185 nn. Nr 3846 były opatrzone instrukcje dla W. Przybylskiego — Dok. RN, s. 283 nn.; Dok. WW, s. 183 n. (tu nr 3846/1108 — ostatni numer wskazuje na wcześniejsze — na początku listopada — opracowanie tej instrukcji przez Wydział Wojny).
- ⁷⁴ Nr 3848 nosi pismo Wydziału Skarbu do Komisji Długu Narodowego z 5 grudnia — Dok. RN, s. 279.
- ⁷⁵ Nr 3849 — Dok. RN, s. 279.
- ⁷⁶ Idzie o sprzedaż listów zastawnych Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego.
- ⁷⁷ Nr 3857 ma pismo Wydziału Spraw Zagranicznych do Wł. Czartoryskiego z 6 grudnia — PDD I, s. 210—216.
- ⁷⁸ Nr 3858/59' ma pismo Sekretariatu Rusi — Dok. RN, s. 559.
- ⁷⁹ Por. Dok. RN, s. 280—281 — pismo bez numeru, adresat i data odpowiadają nrowi 3859.
- ⁸⁰ Pod nr 3862 6 grudnia wyszło pismo Sekretariatu Stanu do Wł. Majewskiego — Dok. RN, s. 281 n.
- ⁸¹ Okoliczności oddania pod sąd kapitana Fabianiego por. L. Żychliński, Pamiętnik byłego dowódcy Dzieci warszawskich, Poznań 1885, s. 170—171.
- ⁸² Płk Władysław Jordan w czerwcu-listopadzie 1863 był agentem dyplomatycznym w Stambule (PDD I).
- ⁸³ Jak twierdzi Żychliński (op. cit., s. 171) w tym czasie w woj. mazowieckim były równocześnie dwa IV oddziały — mjr Lütticha i kpt. Landowskiego („Kosy”). Tu zapewne chodzi o raport „Kosy” — por. nr 3869.
- ⁸⁴ Pod datą 8 grudnia i z nr WSZ 241 znane jest pismo do G. Łuniewskiego — PDD II, s. 222—223.
- ⁸⁵ Nr 3874 według daty jest to pismo Wydziału Spraw Zagranicznych — PDD I, s. 216—223.
- ⁸⁶ Seweryn Gałęzowski — zastużony działacz emigracyjny, mianowany przez Rząd Narodowy w maju 1863 r. członkiem Komitetu Polskiego w Paryżu, a w lipcu członkiem Komisji Długu Narodowego.
- ⁸⁷ Jest to nominacja Aleksandra Waszkowskiego na pełniącego obowiązki naczelnika miasta Warszawy. Por. H. Jabłoński, Aleksander Waszkowski, wyd. 2, Warszawa 1963, s. 79.
- ⁸⁸ Pod datą 10 grudnia nr 1279 (brak nr według dziennika Sekretariatu Stanu) Wydział Wojny wystosował pismo do płk „Skaty” — Dok. WW, s. 187.
- ⁸⁹ W zbiorach rapperswillskich znajdowały się dwa pisma Wydziału Spraw Zagranicznych do naczelnika policji miasta Warszawy z 11 i 23 grudnia 1863 — BR, nr 1726.
- ⁹⁰ Pod datą 13 grudnia nr 525 (który — jak można sądzić na podstawie dziennika — powinien być przypadać o miesiąc wcześniej) Wydział Policji wystosował do RN pismo

(Dok. RN, s. 586) w sprawie protestu, który zgłosił do Wł. Czartoryskiego redaktor „Revue Contemporaine” hr Calonne w związku z oskarżeniem jego żony o szpiegostwo. Protest ten wpłynął jeszcze w październiku więc przypuszczenie, że właściwa data dokumentu powinna być 13 listopada, wydaje się nam uzasadnione.

⁹¹ Prawdopodobnie adresatem jest Leon Mazurkiewicz, działacz emigracyjny. Od marca do maja 1863 r. był agentem w Sztokholmie.

⁹² Jest to pismo Sekretariatu Stanu do pomocnika komisarza rządowego przy Komisji Długu Narodowego Zygmunta Laskowskiego — Pr., s. 323 (omyłka w nr — 389).

⁹³ A. Zwoliński — sekretarz Izby Obrachunkowej w Paryżu.

⁹⁴ Pod nr 3902/750 15 grudnia wyszło pismo Wydziału Skarbu do Komitetu Polskiego w Paryżu — Dok. WW, s. 261.

⁹⁵ Nr 3903/751 z 15 grudnia — pismo Wydziału Skarbu do Komisji Długu Narodowego — Dok. WW, s. 261.

⁹⁶ Nry 3904, 3910 dotyczą dekretu RN z 15 grudnia o wypuszczeniu tymczasowej obligacji pożyczki narodowej — Dok. RN, s. 290 n.

⁹⁷ W rubryce „Wydział” wyraźnie zapisano „WW”, ale nr kancelaryjny należy do Wydziału Skarbu. Pod nr 3906 z 16 grudnia była wydana instrukcja dla komisarza przy dowódcy sił morskich Florestana Rozwadowskiego — Dok. WW, s. 262; pod numerem 3907 z 16 grudnia — pismo Wydziału Spaw Zagranicznych do Wł. Czartoryskiego — PDD I, s. 223 n. (omyłka w nr — 9/307); pod datą 16 grudnia Sekretariat Stanu wydał rekomendację dla Tomasza Winnickiego przesyłając ją Wł. Majewskiemu — Dok. RN, s. 292, dokument opublikowany bez nr bieżącego (w zasadzie takie pisma były opatrywane nr — por. nr 101 z 20 stycznia 1864).

⁹⁸ Komisarzem rządowym przy Komisji Długu Narodowego był Karol Ruprecht.

⁹⁹ Nr 3914/1309 — okólnik Wydziału Wojny z 18 grudnia — Dok. WW, s. 188—191; do okólnika był dołączony dekret RN z 15 grudnia o reorganizacji wojsk narodowych — Dok. RN, s. 291 n.

¹⁰⁰ Po nr 3920 na stronie tytułowej k. 51 następuje nr 3933 na stronie odwrotnej.

¹⁰¹ Nr 3939 — pismo Sekretariatu Stanu z 24 grudnia do Z. Laskowskiego — Pr., s. 324.

¹⁰² Por. przyp. 26.

¹⁰³ Por. przyp. 40.

¹⁰⁴ Nr 3958 z 26 grudnia — pismo RN do Komitetu Polskiego w Paryżu — Dok. WW, s. 264.

¹⁰⁵ Nr 3960 z 27 grudnia — pismo RN do Wł. Czartoryskiego — PDD I, s. 224—227, przy nim załączona nota o mowie cesarza Napoleona III (tamże, s. 65) i odpowiedź na adresy angielskie (tamże, s. 66).

¹⁰⁶ Nr 3970 z 22 grudnia — ustawa Sekcji Redakcyjnej przy naczelniku policji miasta stołecznego Warszawy — Dok. RN, s. 292—293.

¹⁰⁷ Pseudonim „Grzymała” używano kilku oficerów powstańczych. Tu chodzi zapewne o Tytusa O’Byrna. Ten jednak występuje w grudniu 1863 r. już w randze pułkownika (Ratajczyk, s. 175).

¹⁰⁸ Nr 3979/1332 — okólnik Wydziału Wojny z 24 grudnia nakazujący powrót do szeregów oficerom przebywającym za granicą — Dok. WW, s. 192. Z 24 grudnia pismo RN do gen. Bosaka znajdowało się w zbiorach rapperswilskich (BR, nr 1736).

¹⁰⁹ W wydanej korespondencji Rządu z Wł. Czartoryskim (PDD I) brak korespondencji z tego dnia. Por. PDD I, s. 426.

¹¹⁰ Płk „Struś” — Jan Sawicki, organizator wojskowy w Galicji.

¹¹¹ Okólnik być może domagał się publicznego potępienia wojskowych inkwaterunków praktykowanych z rozkazu Berga w klasztorach.

¹¹² Sprawy wyznaczenia na woj. kaliskie komisarza nadzwyczajnego przy — jak można sądzić — zachowaniu komisarza pełnomocnego nie możemy wyjaśnić.

¹¹³ Depesza za nr 3988 z 27 grudnia jest wspomniana w odpowiedzi Wł. Czartoryskiego z 15 stycznia 1864 — PDQ I, s. 426. Zapewne mieściła tylko wspomnianą w zapisie korespondencję do „Debatów”.

¹¹⁴ Nr 3990 łączy dwa pisma Wydziału Wojny z 27 grudnia do gen. Kruka (nry 1337 i 1339) — Dok. WW, s. 193 nn. i 195 n.

¹¹⁵ Początkowo funkcje agenta dyplomatycznego w Szwajcarii były powierzone Juliuszowi Gruźewskiemu (PDD I, s. 189), ale później pełnił je Józef Ordęga łącznie z obowiązkami agenta we Włoszech.

¹¹⁶ Nry 3998 i 3999 z 29 grudnia — Dok. RN, s. 296 nn.

¹¹⁷ Był to blankiet nominacji organizatora zaboru pruskiego — Dok. RN, s. 298.

¹¹⁸ Do okólnika były dołączone dekrety RN z 15 grudnia o reorganizacji wojsk narodowych i z 22 grudnia o środkach dla wprowadzenia w życie dekretu uwłaszczeniowego — Dok. RN, s. 291—292 i 294—295.

- 11⁰ Zapewne podziękowanie za życzenia noworoczne. Do RN dochodziły wtedy z Poznania stuchy posądzające tego francuskiego oficera o szpiegostwo. Por. Dok. RN, s. 298, 317.
- 12⁰ Naczelnikiem 3 wschodnich powiatów woj. płockiego — ostrołęckiego, przasnyskiego i pułtuskiego — był do 24 grudnia 1863 Palemon Nowicki, po jego śmierci — ppłk de la Croix. Por. raport de la Croix z 18 stycznia 1864 („Teki Archiwalne” 3, 1954, s. 147 n.). W piśmie Wydziału Wojny z 3 stycznia 1864 (Dok. WW, s. 198) naczelnikiem zachodnich (sic!) powiatów nazywa się mjr Lenartowicz.
- 12¹ Nr 4019/6 z 3 stycznia 1864 — odpowiedź Wydziału Wojny na raport ppłk L. Navonne — Dok. WW, s. 196 n.
- 12² Pod nr 4022/1358 z 31 grudnia 1863 zachował się egzemplarz okólnika Wydziału Wojny, przy którym była komunikowana ptkowł „Skale” nota RN z 29 grudnia w sprawie dymisji Mierostawskiego — Dok. RN, s. 296 (Bibl. AN URSSR we Lwowie, Oss. 8051, k. 57).
- 12³ W t. I Procesu R. Traugutta (s. 295) opublikowano dwa pisma Wydziału Wojny za nr 1356 i 4024/1357 z 1 stycznia 1864 w sprawie przyznania ptkowi Józefowi Bielskiemu prawa sformowania oddziału. W tejże sprawie został wydany nr 4023/1354 do naczelnika sił zbrojnych woj. podlaskiego ppłk. Władysława Pogorzelskiego (Bibl. PAN, rkps 2324, k. 33; Dok. WW, s. 196).
- 12⁴ Dekret o zmianie statutu Izby Obrachunkowej został wydany przez RN 31 grudnia 1863 — Dok. RN, s. 299—300.
- 12⁵ Płk wojsk carskich Kalikst Witkowski od września 1863 r. p.o. prezydent Warszawy, organizował w tym czasie adres wiernopoddańczy do cara.
- 12⁶ Kapitan Karol Löwenhardt („Grzymała”), dowódca oddziału w woj. podlaskim (Zieliński, s. 502). Treść jego pisma do Wydziału Wojny podaje pismo nr 6/16 — Dok. WW, s. 200.
- 12⁷ Odpowiedź Wydziału Wojny nr 6/16 z 5 stycznia 1864 na raport organizatora Galicji z 22, 23 i 24 grudnia 1863 — Dok. WW, s. 199 n. „Sumy Kruka” — zdobyte pod Żyrzynie 8 sierpnia 1863. A. D. — Aleksander Dubiecki. Por. nr 37/64.
- 12⁸ Bitwa pod Bodziechowem, której dotyczy raport Bosaka z 17 grudnia, miała miejsce 16 grudnia 1863 r.
- 12⁹ Nr 11/4 z 3 stycznia 1864 — pismo Wydziału Wojny do J. Łukaszeńskiego — Dok. WW, s. 197 n. Por. również J. Łukaszeński, Pamiętnik, s. 149, 239. W. Grabowski, dowódca z woj. mazowieckiego, został oddany pod sąd za opuszczenie oddziału.
- 13⁰ Nr 13 — pismo Wydziału Wojny do płka W. Raczkowskiego — zapewne Dok. WW, s. 198 n., według treści powiązane z zapisem dziennika o raporcie przy nrze 11.
- 13¹ Por. przyp. 40.
- 13² Płk Walery Wróblewski, naczelnik sił zbrojnych woj. grodzieńskiego od listopada 1863 r. przeszedł z podległymi mu oddziałami w woj. podlaskie i lubelskie.
- 13³ Płk Ludwik Zwierzdowski („Topór”) zwrócił się do Rządu Narodowego z listami, których treść podana w dzienniku. Zachował się list o Legionie szwajcarskim (Bibl. Jagiel. Przyb. 45/63, k. 30) oraz list o potrzebie zmiany kierunku dyplomacji Polski (Państwowe Muzeum Historyczne we Lwowie — szczątki tego samego listu znajdują się wśród papierów Janowskiego). Pismo Wydziału Wojny nr 26/46 z 13 stycznia 1864 jest odpowiedzią na jeszcze jeden nieznamy nam list Zwierzdowskiego. Zapis w dzienniku zostawia wrażenie, że z Wydziału Wojny zostało wystosowane do Zwierzdowskiego jeszcze jedno pismo 17 stycznia. Odpowiedzią z Wydziału Spraw Zagranicznych na krytykę kierunku dyplomacji stało się pismo nr 92/2 z 12 stycznia 1864 — Dok. RN, s. 203 n.
- 13⁴ Raport G. Łuniewskiego z 26 grudnia 1863 odpowiada treści zapisu — PDD II, s. 224—226.
- 13⁵ Naczelnikiem okręgu krakowskiego od listopada 1863 r. był Aleksander Biernawski (Wyd. mat. III, s. XIX).
- 13⁶ Data stoi w rubryce „Wydział”.
- 13⁷ Kapitan Szłupowicz (Ślepowicz, Stupowicz) ranny w bitwie pod Żelazną 25 sierpnia 1863 służył w oddziale Dzieci warszawskich (Zieliński, s. 70; Zychliński, op. cit., s. 145). Kim był w tym wypadku P. „Grzymała” trudno ustalić, bo jedyny pułkownik z oficerów, którzy używali tego pseudonimu, O’Byrn działał w Lubelskim.
- 13⁸ Pismo pod nr 42 z Wydziału Wojny do ppłka Józefa Jankowskiego zachowało się — Dok. WW, s. 201. Z tej samej daty pochodzi jeszcze jedno pismo do Jankowskiego bez numeru — tamże, s. 200.
- 13⁹ Dyrektorem Wydziału Policji do końca stycznia 1864 r. był Adolf Pieńkowski. Por. jego Notatki o powstaniu 1863 r. [w:] Spiskowcy i partyzanci 1863 roku, Warszawa 1967.
- 14⁰ Nr 51 ma pismo Rządu Narodowego z 13 stycznia 1864 do J. Sawickiego — Dok. RN, s. 305.
- 14¹ Obliczenie niedokładne, powinno być 2544 zł 16 gr.

¹⁴² W zbiorach rapperswilskich były przechowywane listy Traugutta do komisarza pełnomocnego w Księżstwach Naddunajskich (Michała Mrozowickiego?) z 14 i 15 stycznia 1864 — BR, nr 1722.

¹⁴³ S. Karski, ziemianin, w lutym 1863 r. namawiał Langiewicza do ucieczki za granicę. W początku 1864 r. z ramienia władz narodowych naczelnik pow. opatowskiego.

¹⁴⁴ Wśród papierów gen. Klapki w Archiwum Państwowym w Budapeszcie zachowały się pisma z 16 stycznia 1864 nr 84 do gen. Klapki i Sekretariatu Stanu nr 85 do J. Ordęgi. Zostaną one opublikowane w aneksie do tomu źródeł Raporty rozkazy i korespondencja lokalnych władz wojskowych (w druku). Korespondencja ta dotyczy pertraktacji o sojuszu polsko-węgierskim. W piśmie do Ordęgi jest wyraźne zastrzeżenie, by zachować treść pisma w tajemnicy przed Wł. Czartoryskim. Z tego wynika, że istniało jeszcze jedno pismo z numerem 85 skierowane do Czartoryskiego.

¹⁴⁵ Być może w związku z okólnikiem Berga przerzucającym na Towarzystwo Kredytowe Ziemskie odpowiedzialność za spieniężenie przez RN zabranych z Kasy Głównej listów zastawnych.

¹⁴⁶ Pismo Wydziału Spraw Zagranicznych z 17 stycznia nr 91/7 do G. Łuntewskiego — PDD II, s. 228 n.

¹⁴⁷ Por. przyp. 133.

¹⁴⁸ Nr 107/62 miał okólnik Wydziału Wojny z 20 stycznia 1864, który komunikował dekret Rządu z 19 stycznia 1864 o ustanowieniu stopnia podkapitana — Dok. WW, s. 204. Por. również J. Łukaszewski, Zabór pruski w czasie powstania styczniowego 1863–64, Jassy 1870, s. 23.